NEMZETI NŐNEVELÉS.

VIII. ÉVFOLYAM. 1887. FEBRUÁR. II. FÜZET.

TREFORT ÁGOSTON

HETVENEDIK SZÜLETÉSNAPJA.

Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi miniszter február 7-én ülte meg születésének hetvenedik évfordulóját. E napon ünnepet ültek közoktatásunk munkásai is, a kik az ünneplő és ünnepelt férfiúban vezetőjüket, pártfogójukat és jótevőjüket tisztelik. Folyóiratunk lassúbb lépésben jár mint az események, s noha annak idején szívben és lélekben mi is együtt ünnepeltünk az ünneplőkkel, csak most fejezhetjük ki hódoló üdvözletünket, őszinte jókívánatainkat. Ez a hetven év valóban méltó a megünneplésre, mert olyan félszázados munkásságot foglal magában, a melyet az egész nemzet hálásan vés emlékezetébe.

Trefort Ágoston abból a nemzedékből való, a melyet Vörösmarty lángoló költészete «ősi dicsőségünk» fölidézésével mentett meg a csüggedéstől; abból a nemzedékből való, melyet a nagy Széchenyi prófétai ihlettel lelkesített és számító észszel vezérelt a «szebb jövő» meghódítására. Mint egészen fiatal, pályakezdő ember szóval, tollal, tettel ott küzd a legnagyobb magyar táborában s egykorú pályatársai közt kevesen vannak, a kik a középkori kiváltságokat jobban gyűlölnék, a modern jogállam megvalósítását jobban óhajtanák mint ő. Testestől-lelkestől az európai eszmék, törekvések és intézmények embere s annak a liberális politikai iskolának híve, a mely a nagy franczia forradalom s az azt követő reakczió után a legnemesebb idealizmussal küzdött az emberi jogokért, a nemzetek függetlenségeért s az egyéni szabadságért.

Meggyőződése, hogy nemzetünkre nézve a legfontosabb életkérdés: a nyugattal való legbensőbb szolidaritás s hogy jövőnket oly mértékben biztosítjuk, a mily mértékben a nyugati kulturát

elsajátítani s ahhoz a magunk nemzeti egyéniségének kifejtésével hozzájárulni képesek vagyunk. A mit tesz, az eszmék hatalmába vetett törhetetlen hittel teszi s mert az eszmék oltárán tettekkel áldoz, nyomában jár a siker és a sors ama ritka kegyében részesül, hogy mindamaz eszmék diadalát megéri, a melyeknek rokonlelkű és rokontörekvésű társaival magvetője volt s a melyeknek védelmében síkra szállott. De a sikert jutalmazó elégedettség nyugalmát azért soha sem ismerte; a teendők sora az ő szemében mindig hosszabb volt a megtettekénél s munka után nem pihenésre, hanem újabb munkára vágyakozott. Ime, azok a tulajdonságok és erők, a melyek egyéniségét alkotják, a melyekkel a közélet küzdelmeibe merül fiatalsága legszebb éveiben és a melyek mind máig — a mikor már az élet hava szállott fürteire — megőrizték lelke ifjuságát.

A negyvenes években mint a czentralisták csoportjának tagja Eötvössel, Szalayval, Csengeryvel együtt küzdött a parlamentáris kormányforma átültetéséért. Megnyerték Széchenyit, meggyőzték Kossuthot, meghódították a közvéleményt: nehány év múlva megnyilt az első magyar parlament s az első független, felelős miniszteriumban Trefort mint államtitkár foglalt helyet. Mikor aztán a jog és törvény örökébe az erőszak helyezkedett s politikai szabadságunk ege beborult, Trefort is mint annyi más jelesünk a gazdasági viszonyok fejlesztésének szentelte erejét, idejét; közgazdasági tanulmányokkal foglalkozott, gazdasági egyesületeket alkotott; szóval, tollal és tettel szolgálja megint nemzetünk regenerálásának művét azon a két téren, a melynek sorompói nem voltak elzárva a hazafiak előtt. Nem volt kitűzve a zászló, de Széchenyi, a nagy élőhalott zászlója volt az, a mely alatt a küzdelem folyt: ápolni a nemzeti szellem Vesztatüzét, okulni a multakon, tanulni a nyugattól s gazdaságilag erősödni, hogy a nemzet politikai szabadságának megdönthetetlen alapot vethessenek! S elérték a mire törekedtek: az 1867-ki kiegyezés a nemzetet visszaadta önmagának s törvényes uralkodójának; politikai önállósága biztosíttatott, sorsa intézését saját törvényhozása és kormánya vette gondjai alá. Trefort a kiegyezés óta egyik legtevékenyebb tagja a törvényhozásnak s a nemzet politikai regenerálásának műve alapjában befejezésre jutván, azok

közé tartozik, a kik a nemzet gazdasági és főleg kulturális regeneralásáért küzdenek, fáradnak, buzgólkodnak. Halhatatlan idealistánk, a költői lelkű, filozófiai műveltségű és a lelkesedés tüzében égő Eötvös oldala mellett látjuk Trefortot ez új küzdelemben. Nincs a ki Eötvöst jobban megértené, vele és törekvéseivel jobban összeforrott volna, mint épen Trefort. Egyéniségök sok dologban megegyezett, sok másban harmonikusan kiegészítette egymást. Barátok voltak a szív vonzalmainál, a törekvéseik közösségénél fogva. S mikor Eötvöst munkája kezdetén, a magyar közoktatás rendszerének újjáalakítása közben elragadta a halál, a közvélemény egyhangulag Trefortot ítélte a nagy szellem legméltóbb örökösének.

Mint az ország közoktatási minisztere megtalálta végre azt a tért, a mely tehetségeinek, pihenést nem ismerő, alkotni vágyó lelkének megfelelt: nem állt útjában semmi, hogy élete programmját megvalósíthassa. Sok és sokféle volt a teendő, a mely az új miniszterre várt s ezernyi számmal álltak lesben az ellenséges érdekek, a melyek minden tettének meghiusítására törtek. Ily körülmények közt alkotni, egészet alkotni csak oly férfiúnak adatott, a kinek életfeltétele az alkotás s kinek lelkét ellenállhatatlan erővel egy eszme tölti be teljesen. Sok váddal, támadással kellett szembeszállania, de elnémította, visszaverte valamenyit diadalmasan. S ha egyénisége csak lassankint bontakozott ki s érvényesült e küzdelmek alatt, alakja ma már teljes nagyságában áll előttünk. Érezzük, hogy közoktatásunk és közműveltségünk minden tényezője, a legnagyobbtól a legcsekélyebbig az ő vezető szellemének hatalma alatt áll s kulturális fejlődésünknek azt a korszakát, a melyben élünk, büszkén és hálásan nevezzük az ő korszakának. Alkotásait ismerjük; hiú vállalkozás volna elsorolásukba kezdenem. Egyetemi oktatásunkat európai színvonalra emelte; középiskoláink szervezetéről törvényt alkottatott, népiskoláinkban kötelezővé tette a magyar nyelvet s nőnevelésünknek megadta azt a jelentőséget, a mely azt a nemzeti élet fejlődésében megilleti. Gazdasági és művészi szakoktatásunkat úgyszólván ő teremtette meg s minden intézkedésében megtaláljuk azt a törekvést, hogy közoktatásunk ideális és praktikus követelményei közt a szükséges harmoniát megteremtse. A nemzetet műveltté

és vagyonossá tenni, az élete vezéreszméje, mert csak művelt és vagyonos nemzetek lehetnek erősek. S mert a magyar nemzet megerősítéséről van szó, ez a műveltség csak magyar lehet, minden ízében magyarnak kell lennie. A kultura által emelni a magyar nemzetet s biztosítani a magyar államot, ez politikája. Még fülünkben csengenek szavai, melyeket hetvenedik születése napján egyik tisztelgő küldöttséghez intézett: «A mi államunk magyar állam és annak kell lennie. Vagy nem lesz, vagy magyar lesz. És magyar államnak kell maradnia. Ép ezért, mivel a magyar faj nem oly nagyszámú, azon kell lennünk, hogy intelligenciát, műveltséget szerezzünk neki, mert tizezer ember, a kinek műveltsége, vagyona, egészsége, testi ereje van, a társadalmi életben többet nyom, mint százezer ember, a ki ezen tulajdonságokkal nem rendelkezik.»

Legyen még sokáig vezetőnk ebben a szellemben s az eddigi utakon és az egész nemzet lelkesedéssel követi zászlaját.

A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK TANÍTÁSI RENDSZERÉRŐL.

Egy idő óta divattá kezd válni, úgy látszik, hogy általában a közoktatással foglalkozzanak, a tanítási rendszerekről írjanak, különlegesen pedig a felsőbb leányiskolákról elmélkedjenek. Mindenesetre örvendetes tünemény ez, mert a szakemberek sokszor igen sokat tanulhatnak a laikusoktól is, másfelől pedig azt mutatja, mennyire égető kérdés a tanítási rendszerekbe behozandó reform.

Nem rég egy czikk jelent meg ismét a *Nemzet*-ben a felsőbb leányiskolákról. Szerzője panaszkodik a túlterhelt programm ellen, azt akarná, hogy ne tanítsanak a fiatal leányoknak sem reál tudományokat, sem irodalmat vagy irodalomhoz tartozó tudományokat, hanem *neveljenek* a leányokból igen művelt nőket, kiknek házi tűzhelye valóságos oltár legyen. Hát ez mondatnak talán szépen hangzik, hanem egy oly orvos tanácsához hasonlít, ki azt mondaná betegének: «Minél táplálóbb eledelre van szüksége, egyék tehát mindent, kivéve húst, tejet, tojást, zöldséget, kenyeret és tésztát, mert csak ha jól táplálkozik, úgy lehet valóban elég erős arra, hogy a betegséget legyőzze.»

Attól fél a czikk írója, hogy ha sok tantárgyat sajátít el a magyar leány, *nihilista* lesz belőle mint némely orosz fiatal leányból! Ez aztán valóban eredeti egy felfogás a tudomány és tudás eredményéről. Erről szabadalmat kérhetne magának az író. Vagy meglehet azt találja, hogy csupán a nőknél eredményezi a nihilizmust a tudomány?

Ily állítást mai nap nincs is miért czáfolni, mindenki tudja már, hogy a valódi tudás tesz műveltté, s minél műveltebb egy nő — *valóban művelt*, lelke mélyéig — annál inkább tud kötelességeinek

élni, jó feleség, anya, honleány és házi asszony lenni. Csak a tudomány mázа, a féltudomány veszedelmes. De nem is ez teremti Oroszországban a nihilistákat, hanem igenis a zsarnokság. A mint felnyílik a tanult ember esze, megérti, hogy nem rabszolgának van teremtve, és minél inkább el van nyomva, annál nagyobb szenvedélylyel csap át aztán a túlzásokba. Alkotmányos, szabad országban ettől nincs mit tartani.

Mi tehát nem félünk sem a tudástól, sem a műveltségtől, sem magától a tudománytól sem; csak az a kérdés, miként kell ezt leányoknál alkalmazni?

Lássuk egyszer, mit akarunk a leányokkal elérni?

Mivel a nő is legelső sorban *önczélú egyed*, kinek a czélja a folytonos tökéletesedés és haladás, talán első czélnak azt fogjuk kitűzni, hogy a ránk bízott leányt oly fokra fogunk igyekezni emelni, melyen aztán magától fejlődhetik és haladhat egész a sírig.

Ezért *öntudatosnak* kell lennie, és hogy öntudatos legyen, tiszta fogalommal kell birnia mindenről, a mi körülveszi. Ismernie kell tehát a földet, melyen él és mozog, azon nép történetét, melynek egyik tagja; de a nemzetek szoros szolidaritásánál fogva, ismernie kell még azon nemzetek földrajzát és történelmét is, melyek hazáját körülveszik, sőt fogalma kell hogy legyen az egész világegyetemről. Ismernie kell a természet főbb törvényeit, az állatok, növények, ásványok országát nagy körvonalokban. Értenie kell a természeti tüneményeket is. A számtan, mértan helyes gyakorlása komolyságot, következetességet, logikus gondolkodásmódot fog eszének kölcsönözni, míg a művelődéstörténet és irodalom kedélyvilágát alkotják meg.

Ennyi önmagára nézve. Ha azt, a mit tud, jól tudja, ha az nem külső máz rajta, de benne csonttá és verré változott, akkor bár mily körülmények közt képes lesz magának szellemi világot alkotni, szellemi működést kifejteni, és élete soha sem lesz sivár, czéltalan élet. Tudákos sem lesz, mert csak a féltudomány tesz azzá.

De hát a legtöbb nő feleség is. Hogy lelki egység lehessen a férj és feleség közt, hogy szeretetök kölcsönös rokonszenven, becsülésen, tiszteleten, sőt kölcsönös bámulaton alapuljon: szükséges,

hogy a nő férjével körülbelül egy műveltségi színvonalon álljon, hogy egy nyelvet beszéljenek, fogalma kell hogy legyen tehát mind arról, mi férje lelkét betölti, mi férjét érdekli, különben két külön szellemi életet fognak alkotni, két külön szellemi életet fognak élni, mi a családnak és később a gyermekeknek valóságos átka. Egység nélkül nem lehet összhangot teremteni, és egyesülést adni a fakadó lelkeknek!

Nem baj tehát, ha a klasszikus nyelvek kivételével körülbelől ugyanazt is tanítják a leányoknak mint a fiúknak; nem baj, ha még azt is tudja ki volt Aristoteles (talán akkor kevésbbé fogja érdekelni, hogy mit csinál a szomszéd komámasszony), csak *másképp* kell a tantárgyakat tanítni mint a fiúknak; a leány kedélyéhez, lelkéhez kell szólni, gondolkozását, benső tevékenységét kell fölébreszteni, nem pedig egy rakás adat-, szám- és szóhalmazzal szárazon megterhelni, agyon nyomni (mi talán a fiúknál sem valami kitünő módszer).

A nő anya is. Minő műveltség kell ahhoz, hogy lelkeket idomítson! Kell hogy tudjon derék, hasznos, önzetlen, kötelességérző, hazájokért élő polgárokat és honleányokat nevelni, és hogyan tehesse ezt, ha tudatlan, ha saját hazáját nem ismeri, ha nincs fogalma nemzetének multjáról, nemzetének szellemi működéséről, irodalmáról? sőt még alkotmányáról és törvényeiről is fogalommal kellene birnia!

A nő honleány is. Meglehet sok áldozatot fog tőle kérni egyszer a haza; legyen elég önzetlen arra, hogy lelkesedni tudjon az általános kérdésekért, a közjóért, nemzete felvirágzásáért. Régen talán nem követelt a társadalom egyebet a nőktől, minthogy főzni és fonni tudjanak s jó gazdasszonyok legyenek. Ez a hősiességet nem zárta ki. Ám a XIX. századnak más követelései vannak; s mikor az olasz, franczia, német, angol oly erőmegfeszítést tesz a leányok oktatásának előmozdítására, a magyar nem maradhat el, ha a művelt népek sorában akar maradni.

Mai nap sokkal több tanulást követelnek a gyermekektől mint régebben, de a tanítási módszer rendkívül tökéletesedett és nagy mértékben meg is könnyíti a tanítást. Fődolog tehát mindenütt a legjobb módszereket alkalmazni; a földrajznál például, hogy csak

egy példát hozzak fel, villanynyal falra vetett élethű képeket, mi egyszerre bevéső dik a növendék emlékébe stb. stb.

Én a felsőbb leányiskolák legelső tantárgyának találnám a helyes, kifejezésteli olvasást fenhangon. A műveltség első föltétele, hogy jól olvasson a növendék, mert csak az olvas később is, midőn az iskolát elhagyta, a ki megtanult olvasni, azaz megtanulta *érteni* a mit olvas. Már pedig semmi sem érleli jobban a lelket, semmi sem indítja jobban arra, hogy gondolkozzék, hogy megalkossa magában azon belső ideált, melyhez aztán egész életén hű legyen, mint a remekírók olvasása, a lelki közeledés a nagy szellemekhez. A ki folyvást olvas, akadozás nélkül, az még nem *tud* olvasni, az legfeljebb arra képes, hogy regényeket átfusson, de az olvasás művészete, az, melyet a felsőbb leányiskolákban el kellene sajátítni, az a legnehezebb művészet. Szükséges ahoz, hogy az ész bizonyos mértékben be legyen már gyakorolva, hogy megértse, fel tudja fogni az író gondolatainak még árnyalatait is, hogy a szív érezni tudjon, hogy az ízlés ki legyen fejlődve. Mert az olvasó tolmácsoló, a szerző helyzetébe kell tehát magát belegondolnia, azt gondolnia a mit ő, azt éreznie a mit ő, és a mellett természetesnek kell maradnia, azaz csak akkor lesz természetes, ha maga magáról meg tud feledkezni és másnak a lelkét igyekszik megérteni, magát egy időre vele azonosítani. Tehát csak olyat kell természetesen a növendékkel olvastatni, a mit megérthet. Jó lenne e szempontból a növendékkel egyszer megmagyaráztatni azon szöveget, melyet el akarunk vele olvastatni, hogy lássuk, mennyire képes az író gondolatait felfogni. Természetesen e szöveget csakis valami remekműből kell választani, mi a növendékek ízlését, szépérzékét is finomítni fogja. Én tehát a magyar nyelv tanítása mellé behoznám a helyes olvasás lelkiismeretes tanítását is. Így biztosítanók a jövendőt, mert az iskola feladata nem: beadni a növendéknek mindazon tudás összeget, melyre valaha életében szüksége lehet, hanem a növendék lelkét öntudatra ébreszteni, oly helyzetbe tenni, hogy aztán önmagától egész a sírig művelődhessék, haladhasson!

A nyelv tökéletes tudásához az is tartozik, hogy a növendék írni, fogalmazni megtanuljon. Őt ebbe helyes módon bevezetni,

talán a legnagyobb mesterségek egyike. Sokkal hamarabb találunk tanárokat, kik a reáltudományokban otthonosak, kik számtant, mértant világosan, érthetően és alaposan tanítnak, kik jó fogalmat adnak a természettan vagy vegytan elemeiről, mint oly tanárt, ki fogalmazni, azaz gondolkozni megtanít, kinek magának művelt, finom lelke, helyes izlése van, és e helyes izlést növendékeinek is átadja. Mert ehhez már sokkal műveltebb, érettebb, öntudatosabb szellem szükséges. Sok ember jártas szakmájában, sokat tudhat, de azért lelke még teljesen műveletlen, már pedig a műveletlen lelkű ember műveltséget nem adhat. Nem arról van itt szó természetesen, hogy minden fiatal leányból írónőt képezzünk, hanem arra kényszerítsük, hogy magába tudjon térni, hogy *saját* gondolatai is legyenek valamely tárgyról és azokat kellően ki tudja fejezni, mert csak akkor fog élvezettel olvashatni is, ekkor lesz a műveltség útján.

Mit kell tehát elérnünk a növendékekkel? Hogy gondolkozni tanuljanak valamely tárgyról, hogy e gondolataikat rendezni tudják, s azután szabatosan, egyszerűen, világosan fejezzék ki, azon szókat és mondatalakokat használva, melyek legjobban felelnek meg gondolataiknak, s jól megérezzék a különböző árnyalatokat. Midőn végig olvasom a franczia felsőbb leányiskolák közlönyében azon fogalmazásokat, melyeket hol egyik, hol másik női liczeum küld fel, úgy a hogy írva voltak, a tanár javításaival együtt, az irka szélén, és melyet e közlöny ép oly modorban ad ki: bámulat ragad el mindenkor, mikor látom, hogy e növendékek mily könnyűséggel és mily szakértelemmel, az árnyalatoknak mily finom érzékével tudják az annyira nehéz franczia irodalmi nyelvet kezelni! De a javításokból látni, mily gondos, lelkiismeretes kezek vezetik, mennyi fáradsággal mennyi, mondhatom, szeretettel is. Mert valódi törekvésük megadni növendékeiknek az igazi irodalmi műveltséget, és ezt a növendékek érdekében.

Ők valóban szeretik a szépet és jót, és áldozatokat képesek annak hozni.

A kezdők verses meséket fordítnak prózára, leírásokat végeznek oly tárgyakról, melyeket jól ismernek. Sokszor egy-egy remekműből választanak a tanárok egy-egy passust, azt élőszóval elmond-

ják, s azután kidolgoztatják a növendékekkel, a javításnál pedig szemök elé helyezik a remekművet és megmagyaráztatják velök, miből áll a nagy író felsőbbsége. De mind ez élő tanítás, nem holt betű, sablonszerű ledarálása bizonyos száraz szabályoknak, melyeket az ajkak gépszerűen mormognak el, de melyek nem hatnak a lélekig, azt nem fejlesztik, nem érlelik. A nőt a szív által lehet leginkább megnyerni és magával ragadni. Az ő iskolája a szeretet temploma legyen tehát, hol lelkes, szakképzettséggel biró nők a szent czélért szivök vérével munkálkodjanak, saját lelköket adják oda tápszerül ifjú növendékeiknek, és őket oktatva, neveljék is, s szenvedélylyel igyekezzenek őket magasabb színvonalra emelni, az emberiségszeretet teljes buzgalmával!

Minderről tiszta, helyes alapfogalmat adni, s az általános, nem félműveltséget, de valódi műveltséget megteremteni, ez kell hogy legyen a felsőbb leányiskolák czélja, melyek nem nyujtanak szakképzettséget, nem biztosítanak kenyérkeresetről, hanem művelt honleányokat szándékoznak adni a hazának.

A mi az élő nyelveket illeti, a *Nemzet* névtelen czikkírója azokat is csupán a német nyelv tanulására akarná szorítni, mi akkor tiszta germanizálás lenne, a mikor úgy is csupán a német polgárosodásról van jóformán fogalmunk, azt szíttuk be teljes mértékben, úgy hogy már nem is vagyunk többé önmagunk, nem is tudunk többé teremteni, csak sápadtan utánzunk, mi magyarok, kikben annyi természeti erő rejlik még, és kik, ha lemondanánk az utánzásról és saját törvényeink szerint haladnánk, oly sokat volnánk képesek elérni.

Ha az élő nyelveket nem holt nyelvek módjára tanítják, nyelvtanból, hanem beszélgetés által, élénken és mulattatóan, mint a hogy én igyekszem azt tenni a kolozsvári felsőbb leányiskolában a franczia nyelvvel, e tantárgy épen nem terheli meg a növendék eszét, és ha annyira lehet velök menni, hogy megértsék és élvezzék az irodalmi termékeket, egy új világ nyilik meg előttük, mely őket szellemileg gazdagabbakká teszi és szerencsésen ellensúlyozhatja egy kicsit a métely gyanánt mindenüvé elterjedt, ránk nézve halálos német befolyást. Különben is a nyelvek tanulása fejleszti a figyel-

met, fegyelmezi az észt, és új táplálékot nyujt a leleknek, ha nem csak szavakra szorítkozik, hanem feljuthat az eszmék világáig.

A neveléstan mellett a háztartástan, vagy gazdaságtan is igen hasznos tantárgy volna a felsőbb leányiskolákban, de úgy, hogy ez valójában a női kötelességek ismerete legyen. Hadd tanulják meg ott a leányok, elméletben legalább, mik kötelességeik önmaguk, szüleik, férjök, gyermekeik, hazájok és embertársaik iránt, mely tanítás közben rendkívül sok helyes eszmét lehet a fiatal leány szivébe csepegtetni.

Végül az is óhajtandó volna, hogyha a tanítási módokat egyszerűsítve és czélszerűbbeket választva, nálunk is úgy osztanánk be a tanítást, hogy 2 órát tartsanak az előadások délelőtt, és két órát délután. Irtózatos gondolat, hogy ép a legkényesebb fejlődő korban levő leánykák öt egész órát üljenek és tanuljanak egymás után húsz percznyi időközzel, mint a hogy nálunk teszik! Négy órai tanítással a francziák sokkal több eredményt tudnak felmutatni, mint mi a mi öt óráinkkal. Ha a test fejlesztésére több gond lenne fordítva, az ész is jobban erősödnék, hamarább tudna fölfogni, arról biztos vagyok, mert a mi tüzes leányaink ép oly elevenek mint a francziák, és ép oly természetellenes nekik is órákig ülni mozdulatlanul!

(Kolozsvár.) De Gerando Antonina.

AZ EÖTVÖS-ALAP ÜNNEPE.

(1887, február 2-án.)

A «Magyarországi tanítók Eötvös-alapját gyűjtő és kezelő országos bizottság» mult 1886-dik évi működésének eredményéről a jelen évben is Eötvös József báró halálának évfordulóján számolt be az Andrássy-úti állami polg. tanítónőképzőintézet zenetermében tartott ünnepies gyűlésén. A tágas termet zsúfolásig betöltötték az I-ső és a VI-dik kerületi államitanítóképző intézetek növendékei és a gyűlésre megjelent bizottság tagjai. Ez alkalommal is a budai állami polg. és elemi tanítóképzőintézet növendékeinek karénekei emelték az ünnepi hangulatot. A gyűlést *Péterfy Sándor*, a bizottság elnöke nyitotta meg és zárta be rövid alkalmi beszéddel. Eötvösről ezúttal *György Aladár* úr tartott nagy tetszéssel fogadott emlékbeszédet, melyet egész terjedelmében közlünk, a titkári jelentéssel együtt, melyet Luttenberger Ágost olvasott fel. Megemlítjük, hogy ezen ünnepies gyűlésen tette meg a bizottság elnöke azon indítványt is, hogy a fővárosban székelő összes országos népoktatásügyi egyesületek és a budapesti tanítótestületek és népoktatási intézetek nevében nagyobb küldöttség üdvözölje Trefort Ágoston miniszter úr ő nagyméltóságát születésének 70-dik évfordulóján. Úgy magának a gyűlésnek lefolyása, valamint az Eötvös-alap ügyére vonatkozó jelentés tételei arról győzhettek meg mindenkit, hogy nagy Eötvösünknek második szobra, melyet neki a magyar nemzet tanítói építenek, mind méltóbbá válik a fényes név viselésére.

I.

Eötvös József báró és az Eötvös-alap.

(György Aladár ünnepi beszéde.)

Évek hosszú sora óta kegyelettel gyűlünk itt össze, hogy az Eötvös-alap pályázatainak kihirdetése alkalmából megemlékezzünk

arról is, a kinek nevével díszítette fel magát a mi jótékony intézetünk. Nem Eötvös József működésének adatait akarjuk ez alkalommal emlékezetünkben megújítani (mi szükségük volna erre modern tanférfiaknak?): erőt s lelkesedést óhajtunk meríteni a kebleinkben élő kegyelet nyilvános közlésével, támaszt keresünk e csemetejellegű intézetnek ama névben, mely százezrek szívében él és még soká fog élni. A magyar társadalom életében ritka tünemény ez. Nagyjaink nevét intézetek s egyletek örökítik meg, de a legnagyobb magyarra is csak egy pohárköszöntőt mondanak évenkint s egyedül Eötvös József az, kinek emlékére évenkint ülünk ünnepet.

A néptanítók osztálya ápolná nálunk legjobban a kegyelet érzetét? — Nem. A magyar népiskolák valódi megalapítója, a nagy Felbiger, névleg is alig ismeretes előttök s ki gondol arra, hogy most, halálának százados évfordulója alkalmából, a hatalmas reformátor működését ismertebbé tegye? — Nem. Ercsinél hazánknak ama «nagy könnye» felett magasra emelkedő fokon messze kitekint egy hatalmas oszlop a magyarlakta síkságra s az ország szíve felé, hirdetve, hogy ott nyugszik egy férfiú, ki nekik kedves volt, ki állásukat megteremté s az ezer s ezer magyar tanítónő között évek folyásán át nincs egy Antigone, ki a sírját felkeresse.

Tehát Eötvös nagy tetteiben rejlik a ritka megünnepeltetés titka? Nem. Méltó kegyeletünk nem ragadhat igaztalanságra; habozva állana meg ajkunkon a szó, ha nemzetünk legnagyobb fiait vennénk sorba. Nagy a költő Eötvös, de nem emelkedik fel egyenlő magasságra azokkal a szellemi óriásokkal, kikkel szerencsés végzetünk e században megajándékozott; azt a regényt, melyet az előbbi nemzedék az ő legnagyobb alkotása gyanánt bámult, ma félve dugják az ifjak elől s az érett eszű olvasó csaknem élvezhetlennek találja. A tudós Eötvöst beteges német szentimentalizmussal vádolja s nem ok nélkül, a reálisabb gondolkozású utókor s a gyakorlati politikusnak, nagy agitátori tehetségének s ritka sikereinek készséges elismerése mellett is, nem egy nagy hibát lobbantanak szemére, melyek között nem az utolsó volt a nemzetiségi kérdés ferde helyzetbe hozatala.

S mégis Eötvös nagysága az, mely minket összehozott, mely

évről-évre nem csillapuló hévvel lobogtatja fel a kegyelet lángját. Megmagyarázza e titkot jellemének s működésének leghatalmasabb vonása: a szív melege, mely mindent megaranyoz.

Nem ismeri, nem ismerheti Eötvöst, ki az ő szívét nem látta, ki nem érezte meg működésében a humanizmus nagy apostolát. Az ifjú, kinek megnyiltak szemei, hogy meglássa a sötétséget, a börtönreformmal kezdi meg írói működését, a «Falu jegyzőjé»-nek férfi írója a szegény adózó nép nyomorából tanulja a közigazgatás nagy reformeszméit, majd halálsebével mellében rejtett hurokat megrázó erővel szólal fel a szeretet apostola a népnevelési egyletek érdekében, hogy terjedjen szét a lelkeket éltető meleg, legyenek források, melyeknek heve állandóan szárítson könnyeket. Szerencsés végzete volt, hogy az alkotás nagy perczeiben lett a közoktatásügy vezérévé, abban a korban, midőn lelkesedést kellett teremteni, mely megoszolva nagygyá nőjjön, szerencsés végzete, hogy meghalt, midőn a szervezés kizárólagos rideg értelmi munkája megkezdődött: de szerencséjénél nagyobb volt szíve, az a szív, mely gyötörve boldogít, mely megtanít az égi élvezetre, hogy idegenekkel együtt szenvedjünk. A ki dicsőíti Eötvöst, mint a közoktatásügy vezérét, mint nagy költőt és államférfiút: alig ismeri őt. Nevének varázsa, tetteinek emléke nagyobb s hatalmasabb forrásból ered: könnyet érdemelt ki, mert szeretett.

Valóban nincs hatalmasabb erkölcsi erő, mint a szív melege. Mindenütt megvan, működése mindenfelé visszatükröződik, mint a nap sugara. Társadalmi életünk alapfeltétele ez a hatalom; de kevésnek adatott betekinteni magába a napba. Miként a szép fogalmának meghatározásától visszariad az emberi elme, a legtöbben megelégesznek azzal, ha a szeretet forgácsait, a könyörületességet, önfeláldozást, szülői vonzalmat megismerték. Pedig mily szűk körüek, mily önző jellegüek mindezek a nagy valódi szeretethez képest, mely a mindenséggel való egység állandó érzete, a magasabb öntudat, hogy részesek vagyunk s leszünk mindenben, az a hatalmas kapocs, mely az élet viharaival is szemben áll, s közel hoz a legtávolabb állókhoz! A könyörület, önfeláldozás s annyi más erény csak ünnepnapi tünemények: a szeretet nagyobb, az az éltető meleg, mely ben-

nünk van, s nem hagy el soha. Reményben sívár léttel küzd olykor a legtehetségesebb ember is s ha beállanak gondfárasztva lelke előtt a nem szeretem napok, midőn az ész győzelme őrület: a szeretet áll mellé, édes kincsévé lesz a fájdalom s egy vesztett hitét felváltja ezer új remény. Szenvedésekben s csalódásokban gazdag létet mért bárkire végzete, ha megismerte a szeretet hatalmát, boldogtalan nem lehet soha; a szeretet emészt, de melegít. Boldogtalan, kit sorscsapások megfosztanak övéitől vagy a kinek csak a komorképű jövő állandó kísérője: boldogtalanabb az, ki nem tanult meg szeretni. A szeretet a legnagyobb kínokat adja naponkint nekünk, élesíti a komor lét öntudatát, ösztönöz új és új tevékenységre, hogy ne maradjon lelkünkben nyugalom s üres szóvá változzék a megelégedés: de a szeretet adja meg egyúttal a legnagyobb gyönyört: öntudatos küzdelmünk feleslegessé teszi a megpihenést, az édes érzet másokért fokozza az egyén örömét s megosztja végtelenig bánatát. A szeretet leleményes: az egység érzete sugárt talál a legborúsabb napokban is s nincs nyomor, mely mellől eltünne a vágy és akarat. Küzdésre tanít ez az égi erő, küzdésre, mely végtelen s a rideg ész szerint reménytelen, de ennek a küzdésnek megvan már előleges bére: a szív melege, mely boldogít.

A szeretetnek ily csodás ereje lakott b. Eötvös Józsefben. A magyar idealisták fényes sorozatában nincs rokonszenvesebb alak, mint ő s ezt a rokonszenvet meleg érzelme költi fel. Ki tagadhatná, hogy bizonyos fokig még a legmélyebb gondolkozás eredményének látszó világnézetet is kedélyünk teremti meg? Kikelet hajnalán tettre vágyó ösztön lesked csattogó dal s patak mormolása után; viráglepte réten örömünk a hullámalkotó lenge szellő, melyet máskor kerültünk s öncsalódás az, ha gyönyörűnek tartjuk a sárguló őszi lombok színváltozását: szivünk hullámzó érzelme találja itt mását. S van-e valaki, ki a «Megfagyott gyermek» költőjének műveiben meg ne találná a szivet, az örökké tartó szeretetet? Komoly tudományos kérdésekről írt, nemzete legválságosabb napjaiban foglalkozott a politikával, harczolnia kellett kiméletlenül azokkal, kik nézete szerint veszélyes tanokat hirdettek vagy a hazának ellenségei voltak, költeményekben, regényekben s gondolattöredékekben

fejezte ki vágyait, szónoklatokkal lelkesített, végül mint publiczista, államférfiú, bölcsész a leggyakorlatiabb, legelvontabb kérdésekkel egyaránt foglalkozott: s mégis a tudomány és költészet e sok ágában teremtett művei mind egyöntetűek, mert megannyi első sorban a szívből fakadt. Lázba jött az ifjú vére. Szemei felragyogtak, midőn a lelkesítő szavakat olvasta; a gyöngéd nő könnyeket hullatott regényére vagy midőn költeményeit szavalni hallotta, a művészi alak megragadta figyelmét, az alak alatt megérezte a költő szivének dobbanását. Közönyösen nem olvasta, nem olvassa ma sem a komoly férfi Eötvös műveit, nem ér reá gondolkozni szavainak jelentősége felett, feledi az alak szépségeit is, titkos erő vonja előre, lelánczolja figyelmét az olvasott gondolatokhoz, melyeknek mélyét az ő tömérdek szivének varázsa fedi be. A kritikus ész meglátta a művek hiányait, felfedezte a gondolkozásmód idegenszerűségét, az idealizmus téveteg irányait: de a kik küzdöttek Eötvössel, a gyakorlatiatlan politikussal, a kik megróvták őt, a betegesen ábrándozó írót, szeretettel nyilatkoznak egyéniségéről. Ellenfelei számosak, de ellensége nincs; a szeretet nagyhatalmú: szeretni tanít.

És mégis mennyit kellett szenvednie! Kevesen vannak, kik annyi fájdalmat éreztek, mint ő. Üres költői hasonlatnak lehet tartani, hogy az igaz gyöngyöt a kagyló fájdalma teremti meg, kétségbe vonhatjuk a lélekbúvárok állítását, hogy a költészet a lelkibetegség egyik nemes válfaja: de nem lehet soha elvitatni, hogy a szeretet égi élvezete karöltve jár a fájdalommal. Szakadatlan vágyaknak kútforrása a szeretet s minden vágy egy szenvedésből ered, szenvedésből, melyet az érző szív nevel nagygyá. Szűklátkörű kicsinyes felfogás nyugalomban keresni a boldogságot. A virág kinyilása is gyönyörű bimbót tesz tönkre, a kőszikla nyugodalma érzéketlen sivár lét. Kinek megadatott szeretnie, szenvedni is fog, mert nem ismer boldogságot, ki nem érzett könnyeket. A «Karthauzi» írója végig szenvedte hőse keserveit; egy az önmeghasonlással vívott óriási benső küzdelem biztos kifejezése e mű. S azután csakhamar eljönek azok a hosszú, hosszú évek, midőn az a férfiú, ki nem fráziskent emlegette a honszeretet, beborulni látta a jövőt, midőn kínná lett az élet s sötét bánat öldösött megannyi nagy szellemet.

S ki ne ismerné közülönk az ő csodás végnapjait? Szeretet és tisztelet környezte mindenütt, ellenfelei is meghajoltak bámulatos alkotása — a közművelődés szeretetének országszerte felköltése — előtt, a gyöngédség páratlan figyelemben részesítette, a hirlapok hetekig hallgattak a miniszter s ünnepelt költő haldoklásáról: s ő szenvedett, nagyon szenvedett. Nem testi bajok bántották, gondolatát ragadta meg a komor tudat, hogy az idealisták merészségével kezdett harcz lassú lefolyású, hogy a tényleges viszonyok mindinkább előtérbe nyomuló képviselői megsemmisítik nagy alkotását. S a beteg ember felkelt roskatagon. Hattyúdala abban a sándor-utczai házban bűbájos erejű volt, keservének, szenvedésének erejét akarta ott kifejezni s nagy szívének melegét érezte mindenki. . . Csalóka ősz nyári sugarával csak pillanatra költ másodvirágzást; — csendes nyugodtan alszik ott, meghaltak minden kinjai.

Igen. A szeretet e nagy apostola, b. Eötvös József az, kinek emlékére ma és évente összejöttünk, hogy megemlékezve róla antæusi erőt találjunk emlékében. A magyar közoktatásügy korszakalkotó alakját kötelességünk tisztelettel emlegetni; áldott végzetünk, hogy ez a férfiú egyúttal a humanizmus nagy apostola is, kit szeretünk, kiért lelkesedni tudunk.

Az Eötvös-alap nemcsak a magyar közoktatásügy egyik vezérének nevét viseli, de a humanizmus apostola szivének örököse is akar lenni. Ama kiváló tanító, kinek agyában fogamzott meg az alap eszméje s a ki mai napig lelkesedéssel vezeti annak ügyeit: a börtönreformtól az írói segélyegylet alkotásáig oly sokat tett s oly nemesen érzett emberbarátunk keblünkben élve élő emlékére hivatkozott s Eötvös halálának évforduló napját tűzte ki az alap évi ünnepnapjául. S a szeretet megrezzenése csatolta ehhez az alaphoz az első híveket. Lelkesedésadta leleményességgel gyűltek össze a fillérek, ünnep és gyász egyaránt kútforrása lett a gyűjtésnek, tankönyvekből százalékokat szedtek, árverezéseket rendeztek az alap javára, megadóztatták a pohárköszöntőket s a hálás tanítónők megemlékezve arról, ki az ő karuk büszkesége, ki gyermeketlen maga, de száz és száz leány szerető anyja, példát adtak a jubileumoknak népnevelőkhöz méltó megünneplésére.

Az elért eredményre büszkék is lehetünk. Alig egy évtized lefolyása alatt a szegénységükről közmondásos magyar tanítók harmadfél száz tanító család között húszezer forintnál nagyobb összeget osztottak szét, s mintegy 25,000 forint tőkét gyűjtöttek össze. Segített ez az alap az árvízkárosult tanítókon, gyámolította testvérintézetét, a tanítók árvaházát, hozzájárult kitünő tanulók neveltetéséhez, kik közt ma egy mint törekvő történetbúvár, kettő, mint kevéssé ismert külföldi irodalmak ismertetője, az irodalomban is jó hangzású névvel bír, többen a tanítói kar kiváló tagjai.

De még sem. . . Büszkék lehetünk az eredményre, de megelégedettek nem. Ki ne hallotta volna, hogy a népnevelők állása hatalom? Még a jelenkorban is, midőn üres elnevezés a népnevelők neve, kik valóban csak kisdedek oktatói, még e korban is az ő kezökben van a jövő kulcsa, nekiek adatott látni s vezetni a legnagyobbat s a legszebbet, a mit a természet alkotott, a mindenható emberi szellem bimbófesledését. S egy egész gárda e hatalmasokból, 25,000 tanító, megelégedhetik-e ezrekkel, midőn százezrek felett rendelkezhetnék?

Nem. Nem ily eredmény méltó Eötvös nevéhez, nem ily tények a szebb jövő biztosítékai. Ezer s ezer népnevelő, ki tudákos kicsinyeskedéssel keresi a fegyelem büntető eszközeit, nem érezte még meg a leghatalmasabb erőt, melyet csak felgyulasztani kell: az Eötvös-alap még nem méltó, hogy Eötvös nagy szíve örökösének hirdesse magát. Emlékeztek-e reá? Nyomorult volt, a megélhetés mindennapi eszközét, beszélő organumát, támadta meg a gyógyíthatlan kór, reá nézni borzadás: el kellett utasítani, mert már többször nyert segélyt. Jött az özvegy beteges éhező gyermekeivel, sok kisded között kietlen egyedüliségben maga az anya, nyomorult léte megölte előre törekvő vágyait, egy maradt fen csak, a földön csúszó féregével közös, az állati tengődés ösztöne: nem kaphatott segélyt, mert nem tagja az alapnak. S adtunk összegeket a szegényeknek: megélni kevés, koldulni miatta szégyen. Szegények vagyunk, szegénységünkben könyörtelenek. Hivalkodó jótékonyság is ad könyöradományt: a szeretet segítő jobbot nyujt. S él-e elég szeretet bennünk, hogy lerázzuk ezt a nyomasztó szegénységet?

Lesz, mert lennie kell. A szeretet apostolának nevét vettük fel, a nevet nem hordozhatjuk hiában. Gyújtó láng gyanánt terjed az s terjedni fog mind tovább, míg eljő a szeretet világossága. Mindenható szeretet, szellemi világunk éltető napja, küldd el ezt a gyujtó sugárt reánk ma, midőn nagy apostolod emlékére összejöttünk! Nagyok, hatalmasak akarunk lenni: szolgáiddá szegődtünk.

II.

Titkári jelentés.

Mélyen tisztelt Gyűlekezet! A magyar tanítóság hálás kegyelete Eötvös József báró halálának évfordulóját ünneppé avatta fel, s a sírkövet, mely a nemes szív hamvain emelkedik, oltárrá szentelte, hogy azon a jótékonyság és hála szellemeinek áldozhasson.

Összesereglettünk ma is e szent oltár körül, elhoztuk áldozatunk zsengéit, s bemutatjuk azokat a híven teljesített kötelesség nyugodt öntudatával s benső hálaérzettel. Nyugodt öntudattal teszszük ezt, mert mint az alap gondozásával megbízottak igyekeztünk lehetőleg mindent elkövetni, hogy annak érdekeit — a szabályokban engedett és kijelölt korlátok közt — erőnkhöz képest előmozdítsuk.

De egyszersmind hálával is; erre int és kötelez bennünket azon örvendetes tapasztalat, mely szerint a múltakhoz hasonlólag ez évben is találkoztak számosan, kik megértvén az «Eötvös-alap» nemes czélját s felbuzdulva annak eddigi sikerein, nem zárkoztak el a bizottság kérelme előtt, s a tanítók e jótékony intézményét hathatós támogatásban részesítették.

Jóllehet az alap javára tett adományok annak idejében nyilvánosan is közöltettek: mindazáltal nem mulaszthatjuk el, hogy azokról, rövid kivonatban és csoportosításban ez alkalommal meg ne emlékezzünk.

I. Hazai pénzintézeteink közül a jelen évben 31-en emlékeztek meg összesen 468 frttal az «Eötvös-alapról».

II. Tanító-egyesületeink közül *nyolczan* fizették be az új alapszabályok értelmében tagsági tőkéjöket.

III. A 20 frtos tagsági díjat 1886-ban 16 kartárs fizette be.

IV. 1886. január 26-tól 1887. január 20-ig húsz forintosnál nagyobb összeget 24-en gyűjtöttek és küldtek be (1282 frt 64 kr. értékben) az alap központi pénztárnokához.

V. *Egyes tanító-egyesületek és testületek külön adományai* is ugyanezen idő alatt 350 frt 37 kr. és 2 db aranyat szolgáltattak.

VI. Iskolai perselyekből befolyt a fővárosban 19 frt 64 kr.

VII. Egyes kiadványok százalékai gyanánt fizettek az Eötvös-alap pénztárába: 1. Benkő Gyula könyvkiadó úr 32 frt 2 kr.; Lampel könyvkiadó-hivatala 2 frtot; 3. ifj. Nagel Otto könyvkereskedő úr 45 frtot; 4. Singer és Wolfner könyvkereskedő és kiadó czég 30 frtot; 5. Zilahi Samu könyvkereskedő úr 10 frtot. (E két utolsó tétel jan. 20-dika óta folyt be 1887-ben.)

Mély sajnálattal kell jelentenünk, hogy a magas kormány, mely az Eötvös-alap iránt érzett jóindulatának már több ízben oly fényes és hálára kötelező jelét nyilvánítá, tekintettel az állam szorult anyagi viszonyaira, az Eötvös-alapot a múlt, 1886-dik évben támogatásban nem részesítheté. E szomorú tapasztalat sokkal komolyabb intőjelül szolgálhat nekünk, tanítóknak, mintsem azt futólagos pillanatra gondolnók.

Ha a magyar tanítóság az Eötvös-alapban oly intézményt akar magának biztosítani, mely nem reménylett s nem óhajtott — de igen megtörténhető esetben neki, esetleg hátramaradt övéinek gyámolítást nyujthasson: úgy e tekintetben mindenekelőtt önmagának kell megtennie mindazt, a mi számára e czélt elérhetővé teszi. Nem lehet, nem szabad, de mi több, nem is illik, hogy e részben mindent vagy legalább is sokat, másoktól különösen pedig az államtól várjon, a mely gondoskodását különben is oly sok irányban kénytelen megosztani. Az áldozat, melyet az Eötvös-alap az egyes tanítóktól vár, nem nagy — annak meghozatalára ezer mód kinálkozik! S különösen azon tagtársaink, a kik jobb módban élvén, azért nem csatlakoznak hozzánk, mivel az hiszik, hogy sem maguk, sem övéik idején segélyre különben sem fognak szorulni: meggondolhatnák, hogy a sors változó, s a ki ma — rideg önzésben — a közjóra áldozni nem akar, úgy fordulhat, egykor kénytelen leend a mások által megalkotott Eötvös-alap ajtaján kopogtatni gyámolításért. Ne feledjük, hogy az Eötvös-alapnak, mint közvagyonnak gyarapodása, fokmérője nemcsak a tanítóság áldozatkészségének, de egyszersmind önérzetének is!

Annál szebb, annál meghatóbb az, midőn alkalmunk van arra mutatni, hogy épen a tanférfiak sorából emelkednek ki egyesek, a kik a tanítók közjaváért áldozni nagylelkűek.

Egy ily nemes példára van szerencsénk a m. t. gyűlekezet s az ország összes tanítóságának figyelmét ez alkalommal irányozni. Egy tanférfiú, kinek áldozatkészsége már több oldalról ismeretes, *Gyertyánffy István* a lefolyt évben 1000 frtnyi alapítványt tett az Eötvös-alapnál a tanítók javára, mely alapítványnak czélja nem csupán a tanítók segélyezése, de egyszersmind eszköze kiván lenni s erős hitünk szerint lesz is a magyar nemzet erősbödésének.

Mélyen tisztelt Gyűlekezet! A ki a tanítók, a magyar nemzet iránt ily nemes szívet ápol keblében: az dicsőítésre nem szorúl. A nemes tett önmagában hordja legszebb jutalmát.

Nekünk csak egy óhajtásunk lehet és van, s ez az: Áldja meg a Mindenható a nemeskeblű alapítót, s engedje megérnie, hogy a nemes mag, melyet elhintett, a magasztos czélnak mindenben megfelelő gyümölcsöket teremhessen.

Ezek után legyen szabad a pénztár idei lezárásáról szóló jelentésünket a következőkben előterjeszthetnünk:

A magyarországi tanítók «Eötvös-alap»-jának számvevő bizottsága a f. évi január 27-dikén megejtett vizsgálat alkalmával az intézet vagyoni állapotáról a következőket vehette tudomásúl.

I. *Bevett az «Eötvös-alap» orsz. bizottságának pénztárnoka az 1886 évi jan. 28-dikától az 1887-ik évi jan. 25-dikéig:*

1.	Az 1886-dik évről áthozott tiszta jövedelem alakjában	2538 frt 16 kr.
2.	Az 1886-dik évben begyűlt tagsági tőkében és évdíjakban	2661 « 64 «
3.	Az 1886-dik évben befolyt kegyes adományokból	1108 « 69 «
4.	A tőkésített vagyonnak az 1886-dik évre járó kamatából	1060 « 57 «
5.	A költségekre befolyt adakozásokból	5 « 28 «
		7374 frt 34 kr.

II. *Kiadott az «Eötvös-alap» a lefolyt 1886-dik évben:*

1.	Ösztöndíjakra	1050 frt — kr.
2.	Segélyezésre 300 és a Tanítók orsz. árvaházára 230 forintot összesen	530 « — «
3.	Tőkésített vagyonához csatolt	1870 « — «
4.	Két vidéki tanító fiának, kik az alap irodájában segédkeznek	240 « — «
5.	Nyomtatványokért fizetett	236 « 40 «
6.	Az egyes tanító-egyletek gyűjtéseiből befolyt összegeknek szabályszerűleg az illető egyletek javára visszatartott $^1/_3$-ad részét az orsz. «Eötvös-alap» kiadásaihoz számítván kitett ezen összeg	122 « 13 «
7.	Elnöki kiadás fedezésére és egyéb dolgokra	77 « 74 «
8.	Pénztárnoki kiadás levelezésre	4 « 13 «
9.	Titkári kiadás levelezésre	10 « — «
10.	Évi járulékokhoz iratott az adományokból	25 « — «
11.	Kisebb kiadások	3 « 84 «
12.	Pénztári szolga jutalmazására	26 « — «
		4196 frt 25 kr.

E szerint tehát az «Eötvös-alap» 1886-diki évi 4196 frt és 25 krnyi kiadását levonva a 7374 frt 34 krnyi bevételéből, *a tiszta évi jövedelem 3179 forintot és 9 krt tesz.*

Ezen tiszta jövedelemből az alapszabályoknak megfelelőleg az «Eötvös-alap» gyűjtő és kezelő bizottsága az 1887-dik évben

a) az alap tőkésített vagyonához csatol	1160 frt	— kr.
b) a «Tanítók országos árvaházának» támogatására ád	300 «	— «
c) Ösztöndíjakra és segélyezésekre fordít	1700 «	— «
d) Az 1887-dik évi rendes bevételhez számít	19 «	09 «

III. *Az «Eötvös-alap» tőkésített vagyonának kimutatása:*

A) A múlt 1886-dik év elején kezelt az alap pénztárnoka 21,783 forint 63 kr. tőkésített vagyont.

B) Az 1886-dik évben tőkesíttetett összeg 1870 frt.

Az «Eötvös-alap» tőkésített vagyona: a pénztárnok által kezelt *23,653 frt 63 kron* kívül az alapító-levelekben létező *1700* frtnyi tőkével együtt, összesen *25,353 frt és 63 kr.* Az alap egész vagyona az 1887-dik évi 3179 frt 9 kr. évi tiszta bevétellel együtt jelenleg 28,532 frt 72 krt tesz. Van az alapnak ezen vagyonán kívül még mintegy 3500 forintnyi névértékkel biró könyve is a könyvkereskedésben.

Mélyen tisztelt Gyűlekezet! Ezekben volt szerencsénk az «Eötvös-alap» működésének eredményeit bemutatnunk.

Jóllehet messze elmaradt az azon eszményi magasságtól, mely ez intézmény lényegében rejlik: mindazáltal hiszszük és reméljük, hogy hatása nyom nélkül elenyészni nem fog.

Midőn tehát a magyar tanítóság nevében hálás köszönetünket fejeznők ki mindazok iránt, a kik bennünket e siker felmutatására nagylelkű áldozatkészségük által segítettek: szivünkből óhajtjuk, miszerint adjon a Mindenható ezekhez hasonló támogatókat jövőre is, hogy az «Eötvös-alap», azoknak segítségével, magasztos czélját évről-évre minél inkább megközelíthesse.

III.

Az «Eötvös-alap» pályázati hirdetése.

A «*magyarországi tanítók Eötvös-alapját kezelő és gyűjtő országos bizottság*» az 1886. évben befolyt tiszta jövedelméből, *egy* kétszáz forintos, *hat* egyszáz forintos, *tíz* ötven forintos ösztöndíjat és *nyolcz* ötven forintos segélyösszeget alkotott, s ezennel felhívja az ezen ösztöndíjakra és segélyösszegekre jogos igényt tartható egyéneket, hogy e jótéteményekre

elnyerése czéljából az «Eötvös-alap» kezelő és gyűjtő országos bizottságához intézendő folyamodványaikat *Luttenberger Ágost* bizottsági titkár úrhoz (Budapest, Deák-tér 3) legkésőbb f. évi július 10-ig küldjék be.

Ugyancsak a fentnevezett bizottsághoz intézendők az «Eötvös-alap»-pal szoros kapcsolatban álló *Zirzen* Janka, *Lederer* Ábrahám, *Őrley* János, *Rökk* Szilárd, *Békey* Imre és *Gyertyánfy* István-féle alapítványok jótéteményeinek elnyerése czéljából benyujtandó folyamodványok is.

Az «Eötvös-alap» jótéteményeiért pályázni szándékozóknak a következőket kell figyelembe venniök:

1. A magyarországi tanítók «Eötvös-alap»-jának, valamint a vele szoros kapcsolatban álló alapítványoknak jótéteményeiben, ösztöndíjaiban és segélyösszegeiben csak azon egyének részesülhetnek, a kik az alapszabályainak 1. §-a értelmében az «Eötvös-alap» rendes tagjaiúl felvétették magukat, avagy a kik az elhunyt rendes tagoknak özvegyei vagy árvái, esetleg kenyérkeresetre képtelen, nyomorék utódai. Az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé számíttatnak azon magyarországi népiskolák, tanítóképző-intézetek, polgári és felső népiskolák, kisdedóvodák és gyermekkertek tanítói, tanárai és nevelői, illetőleg tanítónői, valamint a népoktatási kir. tanfelügyelők és tanfelügyelőségi hivatalnokok, a kik az «Eötvös-alap»-hoz az egy forintnyi évdíjat rendesen beszolgáltatták, avagy a 20 frtnyi tagsági tőkét befizették.

Senki sem részesülhet az «Eötvös-alap» jótéteményében, a ki ahhoz nem járul az alapszabályokban előírt mértékben.

2. Az egy 200 frtos és néhány 100 frtos ösztöndíjra hazai egyetemeinken tanuló olyan ifjak folyamodhatnak, a kiknek szülői az «Eötvös-alap»-nak rendes tagjaiúl felvétettek és kötelezettségeiknek eleget tettek.

3. Néhány 100 frtos és több 50 frtos ösztöndíjért pályázhatnak hazai akadémiánkon, tanító- és tanítónő-képző intézeteinkben, a középiskolák felső osztályaiban, a polgári iskolák V. és VI. osztályaiban tanuló azon növendékek, kiknek szülői az «Eötvös-alap»-nak rendes tagjaiúl felvétettek és kötelezettségeiknek eleget tettek. A pályázattól az ezen pontban fel nem sorolt azon tanintézetek növendékei sem záratnak ki, a melyek tanulóiktól a fölvételnél megkövetelik, hogy a középiskolák vagy polgári iskolák négy alsó osztályaiból bizonyítványokat mutassanak fel.

4. Az 50 frtos segélyösszegekért folyamodhatnak a kiérdemült, de kellő nyugdíjban nem részesülhető rendes tagok, a rendes tagok özvegyei, árvái és keresetre képtelen nyomorék utódai.

5. Az «Eötvös-alap» ösztöndíjaiért folyamodók mellékelni tartoznak *a)* 1885—86-ik tanévről szóló iskolai bizonyítványaikat, — *b)* a jelen 1886—87-ik szóló iskolai bizonyítványt; az illetékes tanári karnak ajánló

levelét, melyben ki legyen tüntetve, hogy részesül-e folyamodó valamely ösztöndíjban vagy segélyben; *c)* azon iskolai hatóságnak és tanító-egyletnek vagy testületnek ajánló levelét, melyhez szüleik tartoztak, illetőleg tartoznak; *d)* azon okmányt, mely igazolja, hogy folyamodó szülői az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé tartoznak vagy tartoztak és az alap iránt való kötelezettségeiket pontosan teljesítették.

6. Az ösztöndíjakért folyamodók folyamodványaikat az illetékes tanintézet igazgatósága útján küldjék az «Eötvös-alap» kezelő és gyűjtő-bizottságához.

7. A segélyösszegekért folyamodók kérvényüket az illetékes tanító-egyesület elnöksége vagy az iskolai hatóság útján tartoznak beküldeni; mellékelniök kell *a)* szegénységi bizonyítványt, *b)* az illetékes tanítói egyletnek vagy az iskolai hatóságnak ajánló levelét és *c)* azon okmányt, mely igazolja, hogy vagy maguk, vagy övéik az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé felvétettek és kötelezettségeiknek az alapszabályok értelmében pontosan eleget tettek.

8. Az «Eötvös-alap» rendes tagságáról szóló igazolványt esetleg az alap pénztárnoka és elnöke állítja ki és hivatalból mellékeli a folyamodványokhoz.

9. Oly egyének, kik csak ezen pályázat kihirdetése után lépnek az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé, a jelen 1887. évben még nem tarthatnak igényt az alap jótéteményeire.

10. Az «Eötvös-alap» jótéteményeiért folyamodók közül előnyben részesülnek azon rendes tagok, a kik az intézetnek már régebben rendes tagjaivá váltak. Ily előnyben részesülnek az új tagok is, ha rendes évdíjaikon kívül a 20 frtos tagsági tőkének legalább az első 5 frtos részletét az alap központi pénztárába hiány nélkül beszolgáltatják. Ez idő szerint, a kik már három ízben részesültek az alap jótéteményében, nem számíthatnak sem ösztöndíjra, sem segélyösszegre.

11. Az «Eötvös-alap»-pal szoros kapcsolatban álló alapítványok jótéteményeit azoknak szolgáltatja ki a bizottság, a kiket a jogosult folyamodók közül a jótéteményekre az illető alapítók méltóknak találnak.

12. A magyarországi tanítók Eötvös-alapjával kapcsolatban álló «*Gyertyánffy* István»-féle alapítvány 50 forintnyi segélyösszegét az «Eötvös-alap» jótéteményeinek kiosztásával meghatalmazott orsz. bizottság az alapítólevél értelmében csak oly tanítóknak, illetőleg tanítónőknek, esetleg ezek tanuló gyermekeinek adományozhatván, a kik az «Eötvös-alap»-nak rendes tagjai és a kiket ezenfelül az «*Erdélyrészi közművelődési egyesület*» saját szempontjából véve is kiválóan érdemesnek ítélt a megjutalmazásra, — ezennel felhívjuk az ezen segélyösszegre igényt tart-

ható kartársakat, hogy kellően felszerelt folyamodványaikat folyó évi július 1-ig az «*Erdélyrészi Közművelődési Egyesület*» *központi választmányához* (Kolozsvár) elbírálás, illetőleg ajánlás végett nyujtsák be.

13. Az «Eötvös-alap» jótéteményeiért folyamodók kérvényeit a folyó évi augusztus hó 20-án tartandó országos osztó-bizottság intézi el.

14. A folyamodókat az eredmény felől az «Eötvös-alap» kezelő és gyűjtő orsz. bizottság elnöksége folyó évi szept. 1-ig fogja értesíteni.

EGY NŐI KÉZIMUNKA-KIÁLLÍTÁSRÓL.

A férfi eszével dolgozik, megteremti a tudományokat, törvényeket hoz s kormányozza a világot; a nő inkább szivét szólaltatja meg a nagy kulturmunkában. Szeretettel enyhíti a férfi életküzdelmeit, szeretettel neveli gyermekeit, és szeretettel segíti az élet küzdelmében veszteseket. A régi zsidó nő korlátoltsága daczára is talált módot a szegények felsegélésére s a XIX. század nője fel tudja használni a 3000 éves művelődés által nyert szabadabb hatáskört s egyénileg s társadalmilag nyujtja jótevő kezét az emberiség szükölködői felé. Ma már nagyon sok neme van a társadalmi jótékonyságnak. A különböző nőegyesületek rendszeres tevékenységén kívül tánczmulatságok, hangversenyek, felolvasások, női felszolgálattal rendezett közvacsorák, bazár által s ki tudja hányféle módon teremti elő a női társadalom a szegények segítésére szükséges eszközöket.

És mit tettek a nagyváradi nők, hogy az iskolába járó szegény gyermekeket az idei télen ruhával lássák el? Kiállítást rendeztek kézi munkáikból. Lelkes eszme, mely a legszebb erényt, a jótékonyságot az emberi tevékenység legfontosabbikával, a munkával egyesíti.

Ez az eszme egy nemes szivű, művelt nő (Gyalokay Aranka) lelkében született, hol életképességéhez szükséges tehetség és vállalkozási erő is meglévén, csakhamar a megvalósulás felé indult, egy 30 tagú női rendező bizottság kezében. E bizottság felhivása olyan mozgást idézett elő női társadalmunkban, mint egy vízbe dobott kő a vízen. Hullámgyűrűi elhatottak a divathölgy fényes termeibe, a jó háziasszony dolgozószobájába s az egyszerű polgári nő szerény lakába. Mindenki sietett áldozatával a jótékonyságnak emelt oltárhoz.

A nagyváradi női kézimunka-kiállítás mult hó 17-én nyilt

meg s eredetileg 4 napra volt tervezve, de a biharmegyei népnevelési egylet kérésére s javára még 1 napra meghosszabbíttatott, a mikor a tanintézetek leánynövendékei is megtekintették a kiállítást tanítóik vezetése alatt leszállított 10 kros jegygyel (különben 20 kr. volt a belépti díj).

A másfélezernél nagyobb számú kézimunka a «Zöldfa» szálló három kisebb termében volt kiállítva ízléssel, de tér szűke miatt kissé túlhalmozva, mi a részletes megfigyelést nehezítette. Nagyobbára olyan munkákat láttunk, milyeneket tehetősebb nők szorgalomból, hasznos időtöltésből készítenek a háztartás szükségeire és díszítésére. Láttunk mindenféle öltésű kivarrásokat, subrikálást, arany és szines hímzési vásznon, kanaván, selymen, plushön, s egyéb szöveteken különböző teritőkre, kendőkre, párnákra, butorokra, szőnyegekre, stbre alkalmazva. Láttunk szép fehér hímzést s csekély számmal fehérnemű-varrást is. Majd minden munka képviselve volt; a kötés-horgolástól kezdve a lombfűrészelésig, az egyszerű lenfonástól kezdve egész a brüsszeliek mintájára készült finom csipkéig; nem is említve a tapló és halpikkely-virágot, filigrán munkát, kezdetleges permetmunkát stb. Találtunk aztán csinos virágcsokrot, porczellán festést, vert csipkéket, egy női öltözetet, melyek tanúskodtak arról, hogy a házi ipar nálunk is kezd gyökeret verni. Nem hagyható említés nélkül egy gazdag stilszerű hímzésekkel díszített román nemzeti női öltözet, egy japáni kendő s néhány festmény, melyek nem kevéssé fokozták a kiállítás fényét.

Izlés és technika tekintetében a kézimunkák kisebb része állotta meg helyét. Több volt a hímző tupfok, müncheni előnyomott mustrák szerint készített munka, mint az öntudatosan készült, stylszerű. De örömmel tapasztaltuk, hogy — a mihez a boldogult Ipolyi püspök adta az impulzust * — terjed köztünk a nemzeti irány, hogy stilszerű munkák kezdik foglalkoztatni nőink lelkét és kezét. Igy az asztalterítők és szőnyegek közül többnek igen szép magyar mustrája volt; a védteriték s egyéb tárgyakra alkalmazott műhímzések közül volt néhány XVI., XVII. századbeli stilszerű mustrájú

* Lásd N. N. 1886-iki évf. IX. f.

sikerült szinezéssel és szép technikával, mely egy országos kiállításnak is becsületére válnék.

El kell ismerni, hogy e női kézimunka-kiállítás speciális czéljának teljesen megfelelt, négy nap alatt 550 frt tiszta jövedelmet hozott az iskolába járó szegény gyermekek téli felruházására s 288 frtot a biharmegyei népnevelési egyesületnek.

Ez vidéki városban fényes anyagi eredmény, melyhez sorakozott az erkölcsi is. A kiállítás felköltötte nőinkben a munkaszeretetet, s nemes versenyre hívta fel őket; felköltötte városunkban a munka iránt való érdeklődést s igy nevelte annak értékét. De a kik ily eredményt ki tudtak vívni, azok ne riadjanak vissza a hazafias munkától s építsék tovább a letett alapokon a női kézimunka épületét. Mert a kiállításoknak az emlitetteken kívül egyéb czéljok is van. A kézimunka-kiállításoknak immár szerepet kellene vállalniok a család s igy az állam jólétének emelésében s a nemesebb értelemben vett női emanczipáczió, női munkaképesség fejlesztésében.

A férfi szerzi a vagyont, a nő átalakítja az életszükségletekhez képest és fentartani igyekszik azt. A nőnek ezen törekvései közt a a különböző háztartási dolgok mellett nagy szerepet játszik a kézimunka. Köt, varr, javít szüntelenül; az egyszerű konyharuhától kezdve a szobái díszítésére szolgáló draperiáig minden ruhanemű tűjére, ollójára vár. És ki az, ki e munkát kicsinyeli? Egy nemzetgazda kiszámította, hogy a nő az ingó javak fentartását czélzó munkájával azoknak legalább egy százalékát takarítja meg évenként s ez az Osztrák-magyar monarchiában 30 millió forint évi megtakarítás, ha az egy százalékot csak 5 frtnak vesszük s 6 millió család után számítjuk. Ennyi a javításokból. Hát új ruhaneműek sajátkezű előállítása által mennyit takaríthat meg egy munkás háziasszony! Csak egy példát. A 6—8 éves fiúnak való öltözet bolti ára 15—20 frt s ugyanoly minőségűt otthon 5—8 frtból kiállíthatunk. Igy vagyunk a fehérneművel is, nem is említve a felső ruhát, melynek előállítására már különös szakértelem kell.

Ez irányban kiállításunk nem elégíthetett ki. Egy sajátkezű szőttes, egy javított harisnya, néhány darab női fehérneműa fényes kiállítású, díszítésül szolgáló tárgyak halmaza mellett nem győzhe-

tett meg senkit arról, hogy háziasszonyaink és házikisasszonyaink elébe teszik a szükségest a hasznosnak, szépnek s hogy a családok javára legjövedelmezőbben tudják felhasználni idejüket. Sok apát és férjet hallottam panaszkodni, hogy a kiállításban csak fényűzést, pénzpazarlást tanulnak leányaik, nejeik. A panasz túlzott volt, de nem alaptalan.

Arra kell törekednünk, hogy minél több jó háziasszony vegyen részt a kiállításon s a kezdők és okulni akarók oda járhassanak megtanulni: mit kell dolgozni, miként lehet legczélszerűbben hasznosítani az időt a család javára.

Azonban nem minden nő teljesítheti természeti hivatását, nem minden nő vezethet önálló háztartást. A nők általában az emberiségnek nagyobb felét képviselik. Nálunk Magyarországon a két nem közötti számarány a nyugoti államokhoz képest elég kedvező ugyan, de míg az 1870-iki népszámlálás alkalmával 1000 férfira csak 1014 nő esett, a legutóbbi népszámláláskor már 1000 férfira 1031 nő s a mily mértékben terjed a czivilizáczió, oly mértékben kedvezőtlenebb a számarány. Ehhez járul még a körülmény, hogy a fokozottabb életigények megnehezítik a család alapítást s könnyű megérteni, miért szaporodik folyton azon nők száma, kik természeti hivatásukat be nem tölthetik. Mi történjék ezekkel? Ez a szocziális kérdés, mely már az egész világot foglalkoztatja s mely sürgetőleg követeli a nők munkaképesítését, a nők munkakörének kiszélesítését.

Leányiskoláknál már előszeretettel alkalmazzák tanítónőkül a nőket, sőt itt-ott fiuiskoláknál is. De a hazánkban alkalmazásban levő tanitónők száma igen csekély a kenyérkeresetre utalt nők számához képest. A közigazgatás terén is van már kevés számú nő alkalmazva, több az üzleteknél; de a nők legnagyobb részének keresetforrásául csak a női kézimunkát kell tekintenünk, illetőleg a házi ipart. Van sok iparnem, melyhez a nőt nemcsak haszonnal lehet alkalmazni, hanem férfi által nem is pótolható; így azok, melyeknél finomult izlés, gyöngéd kéz és türelem kivántatik. Virágkészítés, porczellánfestés, női ruhavarrás, szalmavesszőfonás, keztyűvarrás és sok más házi iparnem közül a művelt középosztálybeli nő is választhatna keresetforrást. Csakhogy e tekintetben, különösen vidéken,

nagy előítélettel kell megküzdeni a kenyérkereső nőnek. Ezért a legtöbb háztartáson kívül élő középosztálybeli nő inkább nélkülöz, vagy könyöradományt fogad, mint hogy munkája árán életfentartásáról gondoskodjék. Pedig van-e fenségesebb emberi tevékenység a munkánál? A kézimunka-kiállításoknak szép feladatuk lenne: ledönteni az előítéletek chinai falát, nemességet szerezni a házi iparnak.

De hol tanuljunk házi ipart? kérdi sok vállalkozó szellemű nő. És itt komoly nehézségekbe ütközünk. Nincsen elegendő női ipartanműhelyünk, nincsenek szakképzett ipar-tanítónőik. A házi ipart mint rendes tárgyat tanítják ugyan már az áll. tanítónő-képző intézetekben, de van elég felekezeti tanítónő-képző intézet, hol a leendő tanitónők alig nyernek fogalmat a házi iparról. Külön ipartanítónő-képző intézetünk nincs. (A budapesti 1880-ban, a pozsonyi 1884-ben szűnt meg, illetőleg alakult ipartanműhelylyé.) Pedig helyesen, szakszerűen képzett ipartanítónők juttathatnák virágzásra a házi ipart. Különben a házi iparhoz értő elemi és polgári iskolai tanítónők is sokat lendíthetnek a dolgon jóakarattal, buzgalommal. Ezeknek különös figyelmébe ajánlom a kézimunka-kiállítások rendezését. A tanítónők kezdeményezhetnék vidéki városokban a kiállításokat. Kevés körültekintéssel bizonyosan találnának működésük helyén oly művelt, nemes lelkű nőt (esetleg nőegyesületet), ki elvállalná a védnökséget, mozgásba hozná a társadalmat s elnökölne a kiállítási bizottságban. A kiállításokat aztán évenként ismételni lehetne pl. egyidejűleg a zárvizsgálatok alkalmával tartatni szokott iskolai munkakiállításokkal. A rendező bizottság lassanként állandósíttatnék, vagy 2—3 évre választatnék. A belépti díjakból begyűlt összeg a kiállítások javára kamatoztatnék, melyből idővel állandó hajlékot lehetne szerezni a női kézimunkáknak. Igy változhatnék át a kiállítás idővel árúcsarnokká. Mindez nem az ábrándok világába tartozik; vállvetett munka, buzgalom, kitartás biztos eredményre vezethetne, a nők nemzetgazdasági értékét emelné s hozzájárulna a nőkérdés megoldásához. Azért: «Dolgozzatok lányok, oh csak dolgozzatok! Tanítsátok egymást munkálkodni, hiszen a munka volt és lesz az emberiség legszebb imája.»

(Nagyvárad.) Személy Kálmánné.

A HÁZINEVELÉS FŐELVEI ANGLIÁBAN.

Az összehasonlítás, ha tulajdonképeni czélja a javítás, mindig haszonnal jár, s ily értelemben talán hasznos dolgot végezek, ha e folyóirat t. olvasóinak alkalmat adok szerény tapasztalataim elbeszélésével arra, hogy az angol házinevelés főelveit a mienkkel összehasonlíthassa.

Az angolok házinevelésének legszembetünőbb sajátsága a szigorú, mély vallásosság. Az angol nép egyik főereje a vallásos érzet, a hit. Ez érzetnek ápolását szent kötelességnek tartják a szülők. A legfőbb lény iránt tiszteletet és szeretetet csepegtetnek a fogékony gyermeki lélekbe s megtanítják szeretni és bízni benne mindenek felett. Megtanítják, hogy örömében és bajában egyaránt hozzá forduljon, majd hogy hálát mondjon, majd pedig, hogy tanácsot kérjen, vagy vigaszt leljen és hódolatának kifejezést adjon. S mivel a vallásosság e fokának elérését csak később remélhetik, talán csak hosszú évek fáradságos munkája után, a gyermek eleinte csak gépiliegesen végzi az ájtatosságokat s csak fokozatosan, az édes anya segítségével ismeri meg a legjobb Atyát. S ha egyszer megismerte, megszerette, magáénak vallja: akkor talizmánnal, a legtökéletesebb talizmánnal bír az élet minden viszontagságai között; akkor maga rájő arra az angol életelvre, hogy ez az élet csak próbája egy másiknak, a hol a tökéletes boldogság nem képzelődés.

Az ily irányú vallásos nevelés alól van kivétel, talán sok kivétel, Angolországban is, de nincs oly nagyszámú kivétel, mint nálunk. Nekünk a vallásos nevelés tekintetében sokat lehet az angoloktól tanulnunk; de ne tanuljunk mindent. Adjunk a gyermekeknek szabadabb vallási fogalmakat, ápoljuk bennük jobban a vallási türelmességet, mint azt az angolok teszik. Sokszor elgondolom, miért

nem lehetne e kettő összeegyeztethető? A vallásos nevelés e hibája oka annak, hogy itt a gyermek s később a felnőtt a maga vallását legtökéletesebbnek tartva, a más vallása iránt közönyt, sőt többet, bizonyos fokú idegenkedést érez és sok esetben ferde itéleteket hoz. Magam is tapasztaltam azt, hogy vallásom miatt (levén róm. kath.) eleinte tartózkodással találkoztam különösen azok részéről, kik Angolországnál jobbat, rosszabbat nem ismernek.

A könyörületesség gyakorlása együtt nő a gyermekkel. Londonban pl. a családatya legtöbb esetben tagja valamely «Charity Society»-nak s kötelességéhez híven meglátogatja a számára kijelölt betegeket és szegényeket, hogy a pénzbeli segítség mellett néhány bátorító szóval részvétének és jóindulatának adjon kifejezést. A gyermek néha atyjával megy — később a könyörületesség gyakorlását maga végzi. Ez érzelem egyik ágát képezi az állatok szeretete is. Az a ragaszkodás, melylyel az angolok az állatok iránt viseltetnek, az a buzgóság, melylyel azokat védik, igazán meglepő. A családnál, hol jelenleg tartózkodom, gyakran van vendégünk egy kiéhezett, szegény elzüllött czicza személyében. Természetesen az anya meg nem engedheti, hogy örökké itt tartsák, de a gyermekek nem nyugszanak míg számára egy jó ebédet ki nem eszközölnek.

Csodálatosnak látszik, hogy a vallásosság s könyörületesség daczára a kedélyvilág fejlesztésére általában kevés gondot fordítanak, szerintem kevesebbet, mint kellene s ebben a tekintetben miénk az elsőség. A vidor, derült, nemes érzelmekben gazdag kedély saját és sok esetben mások boldogságának forrása. A kedély-hullámzás természetesen megvan náluk is, de nem nyilatkozik úgy, mint nálunk, különösen nem oly nyiltan, mint a mi leányainkban.

Bizonyos, hogy az élet lassanként mindenkit megtanít arra, hogy a kedélyt gyakran az ész, a józan belátás gyámsága alá kell rendelni, de miért tenni ezt idő előtt, mint ezt általában az angolok teszik? Vagy talán ez elejét veszi a csalódásoknak? Nem hiszem. Már magában az is csalódás, ha a kedély csak immel-ámmal, langyos víz módjára működik. Nem vagyok képes hibát találni abban, ha az ember annak, a mit igazán érez, igaz kifejezést is ad. A túlságba vitt mértékletesség megölője a kedélyvilág egészséges műkö-

désének, holott helyes fejlesztés mellett minden szép, jó és igaz belőle fakad. Az angol nép legnagyobb része hibának tartja, hogy más nemzetbeliek túlságos barátságosak s érzelmeiknek nagyon is gyorsan adnak kifejezést. (Ez sok esetben igaz, csak azt szeretném tudni, hiba-e a barátságosság?) Az angol gyermek épen ezért ritkán hallja «Légy barátságos és szives az idegen iránt» (pedig idegen alatt nemcsak más nemzetiségűt értek), hanem csak azt «légy udvarias». S a mit hall, a szerint cselekszik: hideg és udvarias. S az angolok e tekintetben valóban túlságba mennek. Attól félnek, hogy mint a más nemzetbeliek, nagyon is sokat mutatnak abból, a mit éreznek s félelmükben nagyon is keveset mutatnak, s ridegekké válnak.

A jellemfejlesztés tekintetében az angoloknak egészen sajátszerű nézeteik vannak: a szülők nem befolyásolják annyira a gyermekek akaratát, mint azt nálunk találjuk, sokkal önállóbb, szabadabb fejlődést engednek az akaratnak. S így az akarat már a zsenge gyermekkorban, mikor az értelem- s érzelemvilág csak lassankint, fokozatosan erősödik, felülmulja ezeket a fejlődésben. Angol gyermekekkel társalkodva, meglep az a határozottság, melylyel fellépnek, meglep mennyire megvan a saját nézetük egy s más dolog felől, s gyakran mily önálló ítélettel, akarattal birnak. A szülők, vagy az idősebb testvérek, rokonok nem igyekeznek a saját nézetüket a gyermekekre ráerőszakolni, mint az nálunk gyakori eset. A gyermeknek a legtöbb esetben választást engednek s ha esetleg a helytelent választja is — ha csak nagy kárára nem szolgál — megengedik, hogy kövesse. Hadd tanuljon a maga kárán. Pl. a barátok vagy barátnők megválasztásánál a szülő nem gyakorol a gyermekre közvetlen befolyást; náluk nem oly természetes, mint nálunk, hogy az a szülők barátjainak gyermekei a gyermekeknek is barátjai.

Az akarat eme szabadságra hagyásának főczélja a gyermekből erős meggyőződésű, határozott elvekkel biró embert nevelni, a ki nem hajlik meg minden legkisebb szél fúvására, mint a nád, de szembe száll a viharral, mint a cser, s ha esetleg villám találja, kidől, elpusztul, de meg nem hajlik, mert nem fér össze természetével. S valóban az angol gyermek korán megszokja az önállóságot, melyre

az életben szüksége lesz. S ez jól van így, mert a ki maga lábán még csak járni sem tud, hogy remélheti, hogy a többiekkel lépést tarthat, kik esetleg a szaladást is megkisérlik.

«Előre, csak előre!» ez a valódi angol jelszó s a ki meg nem érti e jelszót, nem számíthat borostyánra, de még arra a nagyon szükséges megélhetési eszközre sem, melynek neve «pénz». Az is igaz, hogy mennél tökéletesebb az egyes, annál tökéletesebb a társadalom s mennél jobban ragaszkodik az egyes elveihez, feltehető, hogy annál hivebben, igazabban fogja szolgálni az ügyet, melyet magáévá tesz; tökéletesebb lesz az összeredmény, ha szívvel-lélekkel munkálkodik az egyes. A nemzetnek, melynek ily tagjai vannak, haladni kell! — haladni fog!

Ez mind igaz, s mégis, épen mióta alkalmam van az ily független nevelés jó hatását tapasztalni, azóta kevésbbé vagyok barátja mint előbb, mert napról napra látom a túlságba vitt független nevelés hiányait is s látom a bajokat, melyeket az az egyeseknek s családoknak okoz. (Hiszem, hogy a társadalom is érzi e bajokat, de nem lévén tágabb körű tapasztalataim, nem érzem magam illetékesnek a tétel ily irányú tárgyalására.)

Mennél erősebb ugyanis az egyéni érzés, mennél inkább meg vannak a családtagok győződve a saját nézeteik, és csakis a saját nézeteik, elveik tökéletességéről, annál lazább az összetartás a tagok között, az az összetartás, az az együtt munkálkodás, mely a családi életnek főbáját képezi; a mely megkönnyít minden nehézséget, elviselhetővé teszi a bajokat, s megteremti azt az összhangot, mely nélkül a családi élet nyomorúság. E baj természetesen nem érezhető oly nagy mértékben, míg a gyermekek kisebbek, mert könnyebben kormányozhatók, de a családi élet megkeserítőjévé válik később s gyakran a család felbomlását, a családtagok szétszóródását eredményezi. Olyan különös nekem látni — pedig számos példa van reá előttem — hogy testvérek, kik nem mentek férjhez s kik egy kis tőkével is rendelkeznek, a helyett, hogy együtt laknának, egy és ugyanazon városban idegeneknél tartózkodnak, mert nem képesek egymással összeférni. Szomorú, de való, hogy van erre több mint elég példa Magyarországban is. De igaz lélekkel elmondhatom,

nincs annyi, mint itt. Ez a túlságba vitt független nevelés bizonyos mértékben csökkenti a tiszteletet, melylyel a gyermekek szülőik iránt viseltetnek. Ha felnőve elveik a szülőkével homlokegyenest ellenkeznek, ez gyakran összeütközést eredményez, melyben nem a szülő és gyermek áll egymással szemben, hanem két ellenkező elvű vitatkozó, a ki a magáéból nem enged.

Megölője ez az önzetlen, önfeláldozó szeretetnek, mely a nőnek elengedhetetlen jó tulajdonsága. Otthon, a gyermekkorban kell a leánynak megtanulni, hogy az életben neki gyakran engednie kell, hogy engedni, meghajlani a mások akarata előtt — ha a körülmények úgy kívánják s saját szíve is erre ösztönzi — korántsem megaláztatás. Az anyának kell megértetni vele s példájával, a mi mindennél többet ér, megmutatni, hogy a nő valódi nagysága ebben áll. A nőnek valóban nincs szüksége arra az álkövetkezetességre, melyre a nevelés az angol nőt sok esetben tanítja, a mely csak «azért is» ragaszkodik az egyszer kimondott ítélethez.

Azt találtam továbbá, hogy ez a túlságba vitt független nevelés az előítéletek megszilárdulását s az ezekhez való makacs ragaszkodást eszközli, fejleszti továbbá az önzést, az emberi hibák e legrutabbikát, mely annyi kisebb, nagyobb hibának szülőanyja, mert a mely családban minden egyes tag bizonyos mértékben magának él, ott okvetetlenül előtérbe jönnek az érdekek. A ki folyton a maga érdekeit tartja szem előtt, az a más érdekeit meg sem is látja, annak másért munkálkodni eszébe sem jut. Pedig mi teszi az életet igazán széppé, édessé egyéb, mint a másokért való munkálkodás?!

Most, midőn eme függetlenségre való nevelés jó hatása és a túlságba vitelének szembeszökő hibái fölött elgondolkozom, önkénytelenül eszembe jut két nő, kikkel mióta Angolországban tartózkodom, ismerkedtem meg; ezek teljesen függetlenül egymástól, nem is ismerik egymást, hazánkban jártak, s mindketten azon ütköztek meg, hogy mily gyakran hallották e mondatot «*nem szabad*» a gyermekekhez intézni. Büszkék reá, hogy Angolországban több szabad mint nálunk, s hogy mi különösen a leánygyermekekkel szemben nagyon is könnyen bánunk el a «nem szabaddal». Mi épen ellenkező hibába estünk, mint az angolok. Szerintem valóban van

egy kis igazuk, mi nem fordítunk elég gondot a jellemképzésre, különösen leányainknál nem. Túlságosan korlátozzuk őket, mi által az akarat szenved szabad, egészséges fejlődésében, s nagyon is könnyen hajlíthatóvá válik. A tanítóknak, nevelőknek, de különösen az anyáknak komolyan kellene e kérdéssel foglalkozni, hisz oly végtelen fontos kérdés az, melytől egyesek, családok, a nemzet, a szeretett haza boldogsága függ. Ugy tetszik nekem, hogy mi sem találtuk el még eddig a helyes arányt a jellemképzés- és a kedélyképzésben, s látom, hogy az angolok sem találták el. Ők a kedélyképzést tartják másodrendűnek, mi elhanyagoljuk az akarat irányzását, a jellem alakítását. E kettőnek pedig különösen a leányoknál együtt, egyenletesen egymásra hatva kellene fejlődni.

De most veszem észre, hogy messze vezető elmélkedésbe kezdtem, melyet tennem ez úttal talán nem lett volna szabad. Hisz felvett tárgyamat is, jól érzem, csak kevéssé merítettem ki, s lehet, hogy sok szó fér ahhoz is, a mit mondtam. De mely mondáshoz nem fér szó? Mentségemül szolgál, hogy meggyőződésből beszéltem s hogy (a mit hiven fel is használtam) Angolországban több szabad.

(London.) Berta Ilona.

A FELVIDÉKI ÁLLAMI FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK.

Mióta az elemi tanfolyam fölött felállított újabb szervezetű s különböző fokozatú leányiskolák életbelépése s terjedése által a nőnevelésre szebb napok virradtak: azóta az e téren előbb uralkodott s részben még most is fennálló, elavult formákhoz szokott tanügyi s egyéb körök mind élénkebben foglalkoznak azon törekvések, célok és szervezetek megismerésével és megbirálásával, melyeket a tanügy intézői, a közvetlenül érdekelt tanügyi személyzet s maguk az intézetek, mint a nőnevelés fejlődését jelző tényeket nyilvánosságra hoznak.

Mi sem természetesebb, mint azon jelenség, hogy az újabb nőnevelés ügye általában s részleteiben nemcsak az időszaki, hanem már a napi sajtót is foglalkoztatja. E mellett nincs kizárva azon eshetőség, hogy az ügy birálgatásával kevésbbé avatottak is foglalkozzanak s hogy a nőnevelés kérdése a legellentétesebb nézetek előkerülésének alkalmat ne szolgáltasson, mely körülmény azonban azért nem sajnálandó, mert végeredményében mégis csak az eszmék tisztázásának tesz szolgálatot.

Legkényelmesebb oly bizonyítékok szerzése és oly ítéletek alakítása, melyeket a nőnevelés gyakorlatából levonunk, mert itt csak rá kell mutatni az egyik-másik irányban elért eredményre, esetleg számokra s kész a bizonyíték s ezzel együtt az ítélet is. Nem csoda, ha ezt a kényelmes bizonyítékszerzési utat sokan választják, magukat azon reménységben ringatva, hogy a jóakaratú olvasónak az előadott következtetésekhez való feltétlen hozzájárulása el nem maradhat.

Az olvasó részéről várható ily feltétlen hozzájárulásra számíthatott Guta József úr *az áll. felsőbb leányiskolák látogatottságáról*

szóló czikkével, mely a «Tanáregyesületi Közlöny» f. é. január havi számában jelent meg, s melyet a «Nemzeti Nőnevelés» ugyancsak januári füzetében rövid kivonatban ismertetett. S méltán, mert a közlött számadatok oly ékesen szólók s oly csábítóan összejátszók, hogy csodálni lehetne, ha ezen, a tantestületek kebelében már számtalanszor meghányt-vetett s kombinált adatok a közönséggel nem közöltettek volna.

Nincs szándékom, hogy azokhoz, a mik az említett közleményben mondattak, valamit hozzáadjak. Elég is az, a mi ott M.-Sziget, Lőcse, Beszterczebánya s Trencsén városok viszonyairól a szives olvasó elé terjesztetett; annyira elég, hogy nagy bajjal járna e helyek akármelyikét is a mondottakkal szemben védelembe venni. S ha ez alkalommal az elítélt városok érdekében mégis felszólalunk, ez inkább kisérletképen s némileg kötelességből történik.

Feladatunk annál nehezebb lesz, hogy az elítélt városok legkisebbikét, Trencsént választjuk védelmünk tárgyául.

Trencsén, valamint a többi szóban forgó kisebb városok és vidékeik, a czikk szerint, különösen két szempontból vétenek felsőbb leányiskoláik ellen. Egyik az, hogy kevés növendéket szolgáltatnak nevezett intézeteknek; másik pedig, hogy a kevés növendék között még kevesebb az, ki általában felsőbb leányiskolába való.

A bajok elsejére nézve röviden megjegyezzük, hogy, ha az ország oly eredménynyel kénytelen beérni, melynél fogva egy nagy városnak 100 és nehány felsőbb leányiskolai növendéke van, menynyivel inkább beérheti azzal, ha Trencsén, egy többszörösen kisebb város felsőbb leányiskolája 60 növendéket mutathat elő! S ha a végczélt szem előtt tartjuk, azon kérdés merül fel, hogy két terület közül melyikre való inkább egy áll. felsőbb leányiskola s melyiknél nyer vele többet vagy kevesebbet az állam, ha végeredményben mind a két terület lakosságára a magyar szellemben művelt nőknek ugyanazon százaléka jut? Biztossággal állíthatjuk, hogy oda legalább nem kevésbbé való nevezett intézet, hol úgy is kevesebb a művelt elem s hol, mint Trencsén vidékén s Trencséntől minden irányban meszszire, számra nézve a tót elem az uralkodó, mely, a

mennyiben művelődik, nem épen a magyar nemzeti kulturát szokta művelődési alapúl választani.

Az itt felhozottak kisebb-nagyobb mértékben M.-Szigetre, Lőcsére és Beszterczebányára is alkalmazhatók.

Nem kár, ha a közönséget a felől informáljuk, mennyibe kerül az államnak egy-egy felsőbb leányiskolai növendék neveltetése évenkint; csak a tény magyarázatában félre ne vezessük az olvasót. Ezen összeg Trencsénben épen úgy, mint másutt ingadozásnak van alávetve. Volt év, melyben Trencsénben 100-on alól s volt olyan is, melyben 200-on felül állott a nevezett összeg; másutt az országban pedig még a 300 frtot is meghaladta az. Tagadhatlan, hogy a felhozott nevelési költségek az ország pénzügyi viszonyaihoz képest nem csekélyek, de másrészt az ily adatok felhozásának csak alárendelt jelentőséget tulajdoníthatunk, még pedig azért, mivel államunknak épen úgy, mint más államoknak a nőnevelésnél kisebb fontosságú, de a nemzetközi verseny kedvéért elkerülhetlenné vált oly szükségletei is vannak, melyekre általában és aránylag is tetemesen többet költ, mint a nőnevelésre. Tehát csak kellő összehasonlítás vezethet biztos ítélethez.

Sokkal végzetesebbnek látszik a városok fölött hozott azon ítélet, hogy az a kontingens, melyet a felsőbb leányiskoláknak szolgáltatnak, minőségre nézve az alapítók eszméjének nem felel meg.

Lássuk csak, minő kontingenst várhattak a vidéki felsőbb leányiskolák jogosan?

Nagyon természetes, hogy a főnépességet azon városnak kell szolgáltatnia, mely városban az iskola létezik. Ott látjuk tehát a felsőbb leányiskolában a tisztviselő, a magánzó, a kereskedő, iparos s gazda gyermekét, a mi természetes dolog, mivel a művelt vidéki városok lakossága nagyobbrészt a nevezett osztályokból áll. Habár a felsőbb leányiskolák elvileg talán csak a szorosan vett jómódú úri családok számára alkottattak, nem látható be, miért kellene a városi egyéb értelmiségnek és polgárságnak az oly intézetek használatából kizárva lennie, melyek első sorban arra vannak hivatva, hogy a városok — ezen legfontosabb kulturális tényezők — művelődését emeljék? Bár korunkban a városok régi politikai jelentősége

megszünt, de a művelődés s különösen a magyar kultura ápolása és terjesztése körüli érdemeik most talán még nagyobbak, mint valaha voltak. A vidék most is mindenben mintául veszi városát s tőle mindenben a kezdeményezést és példaadást. Nem csoda, ha több oly városi polgár akad, ki nem egy vidéki jómódú úrral szellemi s társadalmi műveltség tekintetében versenyre kelhet. Nem érdek nélküli jelenség az sem, hogy a városi polgárság a gyermekek alapos műveltetésének szükségét nagyobb fokban érzi, mint számos vidéki jómódú úri család.

Különben, hogy a vidéki jobbmódú családok a nehány áll. felsőbb leányiskolát jelentékenyen igénybe nem veszik, nem csodálható, mert az országban sok más, különböző jellegű nevelőintézet van, melyek legnagyobb részéről az az egy bizonyos, hogy sokat tanítanak s nagyobbrészt már nagyon régiek s épen ezért a magyar társadalom részéről úgy megszokottságuknál, mint létök történeti jogosultságánál fogva még sokáig tömeges pártolásban fognak részesülni.

Trencsénben évenkint a növendékeknek átlag 20%-a vidéki s szüleinek lakóhelyére nézve nem csupán trencsénmegyei, hanem évről-évre 5—6, s eddig összesen 9 felvidéki megyéből, sőt Morvaországból is való.

Trencsén városától, mely körülbelül 5000 magyar, német, tót lakossal bír, a 15—88 kilom. távolságban elvonuló morvaországi és sziléziai határokig nincs egyetlen egy város sem, mely Trencsént jelentőségében megközelítené; Trencséntől délre 57 kilomnyire Nyitra, keletre pedig 72 kilomnyire Beszterczebánya a legközelebbi jelentősebb városok. Összesen legalább is 7000 négyszögkilometernyi terület az, melynek minden pontja földrajzilag közelebb fekszik Trencsénhez, mint a két említett városhoz.

A 7000 négyszögkilometernyi területen, melyet sok kisebb város és több száz nagy és kis község népesít, a fiuk magasabb neveltetéséről gimnáziumok, polgári és felső népiskolák gondoskodnak. Leányok számára ezen a területen nincs is oly iskola, mely az elemi tanfolyamon túl terjedő tanulmányokat felölelné. Közel ezen területhez, nevezetesen: keletre T.-Szt.-Mártonban,

délre Galgóczon s délnyugatra Szeniczen, van egy-egy polg. leányiskola.

Ha Magyarország a nyugati államokat művelődés tekintetében csak megközelíteni is akarja, nem kívánható-e joggal az államtól, hogy egy az ország határán fekvő 7000 négyszögkilometernyi, aránylag népes területen, ha némi áldozat árán is, oly intézetet tartson fen, melyben a műveltebb családok leányai a megkívánt szellemi és erkölcsi kiképzést nyerhetik?

Más művelt, ámbár gazdagabb nemzetek országaiktól messze fekvő, gyakran kétes értékű s kisebbszerű gyarmatokban tetemes pénz-, sőt véráldozatok árán évtizedeken keresztül terjesztik a czivilizácziót s nálunk az ország testét képező, tekintélyes s népes területeken még egy oly intézetet sem volna érdemes fentartani, mely a nők magasabb kiképezését szolgálja? S habár a félvad népek czivilizálása nem épen kizárólag magának az eszmének magasztossága kedvéért történik, de mégis elismerésre méltó tény, s ahhoz képest nemzetünk önművelődése még akkor is, ha némi áldozatokkal jár, egyszerű természetes kötelességgé törpül.

A még csak tíz év óta életben levő magyar vidéki felsőbb leányiskolák létjogáról általában nem szabad szigorúan ítélnünk, különösen, ha tekintetbe veszszük, hogy ezen iskolák rendeltetésöknél fogva semmi oly konkrét alakban mutatkozó jövendő haszonnal nem kecsegtetnek, minő a középiskolába lépő fiuk, vagy azok szüleinek szeme előtt lebeg.

Így azt kívánni, hogy a valahol felállított felsőbb leányiskola nehány év lefolyása alatt hat évfolyamot előmutatni képes legyen, szintén nem a legenyhébb követelmény. Megengedjük, hogy az évfolyamok számát elvben meg kellett állapítani s azt is hiszszük, hogy a hat évfolyam, vagyis az elemi tanfolyammal együtt a tíz évi tanulás a körülményeknek és czélnak valószínűleg legjobban megfelel, de hogy ezen megállapodás a gyakorlatba feltétlenül átvihető legyen, arra véleményünk szerint több tényező közreműködése szükséges, nevezetesen a felsőbb leányiskolák szervezetének, tantervének módosítása (az V., VI. oszt. követelményeinek s szorgalomidejének leszállítása), továbbá az, hogy maga a társadalom is bizonyos tar-

tamú életiskolán keresztül menjen, a mint péld. más műveltebb államokban, még pedig sok idő révén, átment.

Végre azon állítással szemben, hogy a vidéki felsőbb leányiskolák tanulói oly tömegesen kérik és nyerik a tandíj fizetése alóli mentességet, álljon azon tény, hogy Trencsénben a folyó 1886—87. tanévben a növendékek 17%-a teljesen tandíjmentes, mely mennyiség, bár hogy veszszük is azt, nagynak semmiképen sem tünik föl. Pedig Trencsénben az évi 30 frtnyi tandíj olyannyira nem csekély összeg, hogy még annak fele is elég gondot okozhat oly szülőnek, ki 3—4 gyermeket iskoláztat.

A saját, jól felfogott érdekeink előmozdítását czélzó javaslat, melynél fogva áll. felsőbb leányiskolák egyelőre csak az ország legnagyobb városaiban emeltessenek, a felsőbb leányiskolákon alkalmazott tanerők részéről csakis helyesléssel fogadható; de hogy azért a fenállók, melyeknek alapítása több tekintetből indokolva van, megszünjenek, vagy bolygattassanak, azt az ország érdekeinek szempontjából semmiesetre sem tartanók sem szerencsés, sem pedig hasznos intézkedésnek.

(Trencsén.) Manyák Alajos.

IRODALOM.

MAGYAR OLVASÓKÖNYV felsőbb leányiskolák és egyéb hasonczélú intézetek I. osztálya számára. Szerkesztette *Révy Ferencz*, a budapesti áll. felsőbb leányiskolában a magyar nyelv és irodalom rendes tanára. 228 lap. Ára csinos vászonkötésben 1 frt 20 kr. Budapest, 1887. Kiadja Kókai Lajos.

A magyar közoktatásügy rendszere az utóbbi 20 év alatt lényegesen átalakult és rohamosan fejlődött. A népoktatási ágazatban egészen új nemű iskolák, ezen kívül is többféle új szakiskolák nyíltak meg. Mindezekben a tanítás sikerének nem legkisebb akadálya az, hogy ez iskoláink számára megfelelő iskolai könyveink, legnagyobbrészt, még mindig nincsenek. Igaz, hogy e bajok a kezdet nehézségeiből származnak; de e mentség végtére is nem lehet örökös s a dolog helytelen állapotán nem segít semmit. A továbbfejlődés elengedhetetlen föltétele ez új intézetek tanítási terveinek újból átnézése, részletes utasításokkal ellátása s ez alapon a czélnak megfelelő kézikönyvek előállítása.

Tekintsük csak a felsőbb leányiskolákat, ezeket a magyar művelt társadalom megteremtésére czélzó nagy fontosságú intézeteket, a milyen ma már kilencz van hazánkban. Könnyen megszámlálhatjuk azon könyveket, melyek ezen iskolák különleges czéljaira készültek; a legtöbb tárgyra más czélú, más tervű intézetek könyveit használják ott: polgári iskolák, sőt reáliskolák és gimnáziumok számára irottakat. A magyar nyelvi és irodalmi oktatásra pl. ott vannak ugyan *Torkos László* kézikönyvei, de ezek a régibb tanterv szerint készültek s csak a felsőbb osztályok számára valók. Az alsóbb osztályok tanárai válogathattak másnemű intézetek könyvei közül. A könyvhiány ezen részén akart segíteni *Révy Ferencz*, az itt ismertetendő könyv szerkesztője, és kiadója *Kókai Lajos*. A mondottakból látszik, hogy égető szükséget igyekeztek pótolni. Lássuk, az új könyv mennyiben felel meg rendeltetésének.

A szerkesztő, mint előszavában mondja, e könyv összeállításánál két czélt tűzött maga elé: tudományos és erkölcsi czélt. «Czélom volt, úgymond, hogy hazánk földjéről és népéről sokoldalú tájékoztatást nyújtsak, s e mellett tanítványaink lelkét a művelt nőt ékesítő erények és honleányi kötelességek felismerése és befogadása körül már jóeleve kalauzol-

jam s tanítsam őket szeretni a hazát, a nemzetet és becsülni a munkát». Mint mellékes czélt említi még, hogy könyve oly iskolákban, melyeknek növendékei a helyi viszonyoknál fogva a magyar nyelvvel is küzdenek, a magyar nyelv könnyű megtanulására is segédeszközül szolgáljon. Ez is tudományos, közelebbről nyelvtanítási czél, melyet az I. rész kisebb, egyszerűbb nyelvű s rövid mondatokba foglalt olvasmányaival kívánt a szerkesztő elérni.

De vajjon ez a kitűzött kettős czél kimeríti-e teljesen a magyar nyelv és irodalom tanításának czélját a felsőbb leányiskolák I. osztályában? Én azt hiszem, hogy nem, mert a megállapított tanítási czél fogalma is szűkre van szabva; még pedig a tudományos czél felfogásában rejlik a tévedés. A magyar nyelvi és irodalmi oktatásnak már ez osztályban fő czélul kell kitűzni a helyes nyelvérzék, stil- és szépérzék fejlesztését; továbbá előkészítőül kell már itt szolgálni a később rendszerben tárgyalandó irodalom-ismertetéshez, a mint e követelményt a tantervben is kifejezve találjuk.

E téves kiindulóponttal rámutattam már e könyv gyönge oldalára. Ha a szerkesztő a könyv által elérendő tanítási czél fogalmához oda veszi még a most említett jegyeket, akkor bizonyára arra törekedett volna, hogy egyrészt tartalmi és alaki tekintetben lehetőleg kifogástalan darabokat, vagyis elismert irodalmi névvel bíró íróktól származó műremekeket vegyen fel olvasókönyvébe; másrészt, hogy az olvasmányok megválasztásában már az itt tárgyalható műfajok jellemző darabjainak bemutatására is tekintettel legyen. Nem mondhatom ugyan, hogy ez elvek, a kitűzött czél szűk volta mellett is, teljesen mellőzve volnának; de czélzatosan és szigorúan keresztülvive csakugyan nincsenek. Részletes bizonygatástól, melyre itt úgy is szűk a tér, fölment a szerkesztőnek világosan kifejezett álláspontja.

De lássuk már az olvasókönyv tartalmát és beosztását. Az olvasmányok 7 csoportra vannak osztva. Az I. rész: «Kisebb vegyes olvasmányok» czím alatt rövid természetképeket, aesopusi meséket, történeti adomákat stb. tartalmaz. — A II. rész czíme: Természeti képek. E szakaszban vannak ásványtani ismeretek *Legeza Viktortól:* az arany, ezüst, vas, szén, stb. leírása, s hol fordulnak elő hazánkban; továbbá az iparra, különösen a házi iparra vonatkozó ismeretek, jobbára *Környei J.* után, ily czímek alatt: A juhtól a szabóig. A szántóföldtől a sütőig. A kendermagtól a vászonig stb. Végre természettani ismeretek: az esőről, párolgásról stb. — A III. részben történeti olvasmányok vannak: a hun és magyar, meg a király-mondakör válogatott darabjai s néhány történeti kép hazánk későbbi történetéből; továbbá jeles magyar nők (Sz. Erzsébet, Szilágyi Erzsébet, Kanizsai Dorottya, Zrinyi Ilona, Mária Terézia, Bruns-

vick Teréz) és nagy férfiak (József nádor, Széchenyi István gróf, Deák Ferencz) élet- és jellemrajzai. — A IV. rész: «Hazánk földe és népe», geographiai és népismei tartalommal. A földrajzi czikkek jobbára Hunfalvy J. és Jókai után vannak átdolgozva; a népismeiek közt van: a tótok, az erdélyi szászok, az oláhok, a székelyek ismertetése s a székely asszonyok leírása, ez utóbbi *Réthy L.* után. — Az V. rész a magyar népélet köréből közöl olvasmányokat: az aratásról, a lakodalomról, a karácsonyrót, a husvéti öntözésről, a pünkösdi királynéról stb., jobbára *Török Károly* és *Orbán Balázs* után. A VI. rész népmeséket, a VII-ik újabb költőinkből költeményeket foglal magában.

A tartalom tehát változatos, elég érdekes és egyik-másik részben gondosan összeválogatott. Az olvasmányok mind a felsőbb leányiskolák I. osztályának tanítási anyagából valók, vagy az ott tanítandók támogatására szolgálnak. S épen ez képezi e könyvnek egyik jó oldalát, hogy t. i. a szerkesztő ez olvasókönyvet szorosan hozzáalkalmazni igyekezett a felső leányiskolák különleges tanítástervéhez, s hogy tekintettel volt mind az ismeretközlő, mind a kedélyképző olvasmányokban a leánynevelés sajátlagos érdekeire.

De a tartalmat áttekintve, megint egy elvi kérdés áll előttünk. Vajjon helyesen tett-e a szerkesztő akkor, midőn magyarnyelvi és irodalmi olvasókönyvébe oly olvasmányokat is fölvett, melyek e tantárgytól lényegesen elütők, a milyenek pl. a természet- és földrajzra, az iparra és természettanra vonatkozó czikkek? (A hazai történet és népszokások köréből vett olvasmányok kevésbbé idegenszerűek ily könyvben, mert ezek is, épúgy mint a szorosabban vett szépirodalmiak, a nemzet szellemi életének megismertetését czélozzák.) Én hajlandó vagyok e tekintetben engedményt tenni azok részére, a kik reális tárgyú olvasmányokat is óhajtanak fölvétetni a tanítás közép fokán a hazai nyelvi és irodalmi olvasókönyvekbe; de csak egy föltétel alatt, hogy t. i. e reális tárgyú olvasmányok *irodalmi műbecscsel birók* legyenek, mint a minők pl. *Greguss Gyula, Herman Ottó, gr. Lázár Kálmán* munkáiból a természettudományi, s *Jókai Mór* és *Hunfalvy János* munkáiból a hazai földrajzi olvasmányok közé kiszemelhetők. Hisz a *műbecscsel biró* tudományos czikkek is az irodalmi remekművek közé tartoznak, s így megismertetésük az iskolában épen nyelvi és irodalmi szempontból is szükségessé válik. De ezzel azt is kimondottam, hogy az eféle reális tárgyú olvasmányok feladata nem lehet az, hogy mindjárt *első sorban* a reális tanítástárgyak támogatására szolgáljanak, hanem felvételükben mindig a nyelv- és irodalomtanítási szempontnak kell az uralkodónak lenni. Ebből ismét az következik, hogy az e féle olvasmányok tömegesen, egész szakaszokat képezve, nem vehetők fel, mint itt Révy könyvében vannak, hanem csak korlátolt számmal.

És ha most az olvasmánydarabokat, nem ügyelve az elvi kérdésekre, tisztán a *stilus szempontjából* vesszük bírálat alá: nagyobbrészt ép azok esnek kifogás alá, a melyeknek ittlétét elvi álláspontról nem helyeseltem. Ilyenek különösen a II. és IV. rész egynémely darabjai; ezekben fordúlnak elő jobbára azok a mondat-alkotási, meg a magyarosság, szórend és jóhangzás elleni hibák, melyekre itt rá akarok mutatni.

Szabálytalan mondatalkotás van ezekben: «Az arany, vagy bizonyos kövek külsején fordúl elő kristályok, levelek, vagy haj alakjában, vagy pedig kövekben mint apró *szemcsék tünnek fel*» (26. l.). Az alany itt a második választó-mondatban még mindig az «arany», tehát egyesszámú, s ennek többesszámú állítmány felel meg. — «Mindkét nemes fémet *pénzre és ékszerekre használják*» (27. l.) a helyett: pénzt *vernek* belőle, s ékszer-*készítésre* is használják. — «A juhokat folyóvízbe hajtják, ott jól megmossák, *bundáját* (e h. bundájokat) megtisztítják» (33. l.). Ugyanis a következő mondat állítmánya ismét: «hajtják», mely pongyolaság épen nem mozdítja elő a stilus változatosságát. — A következőkben meg *idegenszerűségek* fordúlnak elő: «A Libanka hegye *egy* kőzetből áll, melyet trachitnak neveznek.» (30. l.). — A tótok egyáltalán *örömest dolgoznak*», e h.: szeretnek dolgozni (147. l.). Mindjárt a következő 10. számú olvasmányban az *én* és *mi* alanyok kitétele nem magyaros, valamint a *túlnyomó* szó használata sem: «Majd *túlnyomó* a seregélyek fecsegése», hol egyszersmind a szórend is hibás, e helyett: Majd a seregélyek fecsegése a túlnyomó. — Az alföldi arató-ünnep leírásában e kifejezés: «*hozzák ki*», a *viszik ki* helyét foglalja el; s az egész leírás nyelve, bonyolúlt mondatszerkezeteivel, épen nem felel meg a tárgynak. — *Szórend* elleni vétségek vannak ezekben: «A sárosiak tartós cserépedényt készítenek és *látják el vele* a távol vidékeket.» (136. l.) — «elérjük azon sziklafalat, mely felett van a Lengyel-nyereg» (150. l.). Itt az alany a kiemelt mondatrész, tehát ennek kell közvetlenül megelőznie az igét. — «a bőrtüszővel díszített *négy markos* tót legény» stb. (154. l.); itt a szók ily rendje kétértelműséget szül. Ebben a mondatban pedig: «S *ekkor* bizonyos, hogy még *akkor* sem lesz bajuk ha» sat. (158. l.) a jó hangzat s a változatosság ellen van vétség. — A stilus pongyolaságá tárgyi hibának lesz szülő oka a 28. lap eme mondataiban: «Sokkal fontosabbak a Hernád, Sajó Garam s Vág folyók völgyeiben elterülő vasércztelepek. *Itt* nevezetes a salgótarjáni vasfinomító gyár; a Hernád völgyében a meczenzéfi gyár.» A mondatok kapcsolata szerint másként nem lehet érteni, mint hogy Salgó-Tarján a Vág völgyében fekszik.

A hibák közé kell még felrónom azt is, hogy e könyv *helyesírása* nem mindenben alkalmazkodik az iskolai könyvekben követendő egyedüli zsinórmértékhez: *az Akadémia helyesírási szabályaihoz*. Erre mutat az

egyes *c* használata: az «alussza», «tavasszal», «öccsének»-féle írásmód; a «széjjel» irása (N. Sz. szélyel v. szélylyel).

Ezen aprólékos, de olvasókönyvben mégis lényeges hibák felsorolása után röviden érinteni akarom még, hogy minő olvasmányokkal óhajtanám pótoltatni az előbbi fejtegetéseimben kihagyandóknak vélt darabokat. Mindenekelőtt szépirodalmiakkal. Szaporítani kellene tehát a verses költemények számát. Az itt fölvett darabok közt kevés van olyan, mely a szülők iránti szeretetnek s a vallásos érzésnek ápolására szolgálna. A tréfás, vidám hangú olvasmányoknak is nagyobb helyet kellene juttatni. (Jókai «A magyar nép élcze» gyűjteményéből, paradox népmeséinkből sok alkalmas darabokat lehetne választani.) A női életképek számát is szaporítani kellene, hogy az olvasókönyv leányiskolai jellege határozottabb kifejezést nyerjen. Többek közt *Aranytól* «Mátyás anyja», *Garaytól* «Szent Erzsébet» legendája is helyén való volna.

Jó iskolai könyvet írni nem kis föladat; egy minden tekintetben kielégítő iskolai könyv csak hosszas próbálgatás, kisérlet és tapasztalat után állhat elő. E könyv szerkesztője úttörő munkát végzett, s munkájának netaláni hiányai iránt, ha jó oldala több van, jóakaratú elnézéssel kell lennünk. E könyvnek mindenesetre lényeges jó oldalát képezi, hogy felsőbb leányiskoláink tanítási tervéhez s a leánynevelés sajátlagos érdekeihez alkalmazkodik; hogy a belé fölvett anyag nagy része jól van megválasztva s mind alaki, mind tartalmi tekintetben sikeresen felhasználható a magyar nyelvtanítás czéljaira; hogy külső kiállítása valóban díszesnek mondható, s hogy e mellett a 14 ívnyi bekötött könyvnek ára aránylag még is olcsó (1 frt 20 kr). Hogy felsőbb leányiskoláink számára, hol a fogyasztás most még meglehetős csekély, megfelelő könyveink legyenek, meg kell becsülnünk az e téren tett kezdeményezést, mert csak így reménylhető, hogy idővel a kezdet nehézségei legyőzetnek, s mind jobb-jobb könyvek birtokába jutunk. Én ezen itt felsorolt okoknál fogva az olvasókönyvet a felsőbb leányiskolák I. osztályában használásra ajánlom, s kivánatosnak tartanám, hogy a szerkesztő a többi osztályok számára is folytassa, talán némi módosításokkal, ily olvasókönyvek összeállítását, s hogy az első kötetet, a mennyiben reá tett megjegyzéseimet is helyeselni fogja, nem sokára, megjavított 2-ik kiadásban bocsáthassa közre.

Komáromy Lajos.

GYAKORLATI KÉZIKÖNYV A NŐI RUHASZABÁS MEGTANULASÁHOZ. 9 ábrával, 1 melléklettel. Irta *Lengyel Samuné*. Második kiadás. Ara 2 frt. (Kapható a szerzőnél, Budapest, VIII. Ősz-utcza, Orsz. nőipariskola.)

Az első ez a munka e nembeli, magyar nyelven irt társai közt, melyet örömmel forgathatunk, s melynek utasításait követve biztosan szab-

hatunk jól álló női ruhadarabokat. Mind magántanulásra, mind iskolai tanításnál a tanítónő használatára kétségtelenül a leghasználhatóbb könyv a maga nemében, melyet a vall. és közokt. miniszter is az Orsz. tanszermuzeum állandó bíráló bizottságának véleménye alapján a munkatanítónők számára segédkönyvül s a leányiskolák könyvtárainak megszerzésre ajánlott. —a —a.

*

OLCSÓ KÖNYVTÁR. Szerkeszti *Gyulai Pál;* kiadja a Franklin-Társulat Budapest. A következő füzetek:

Művészek csarnoka (Rafael, Michel Angelo, Leonardo da Vinci). Irta Planche G. Ford. Szász Károly. *Ára 30 kr.* — *Tibullus elégiái.* Fordította és jegyzetekkel ellátta Csengeri János. Ára 40 kr. — *Petrarca összes szerelmi szonettjei.* Ford. és magyarázatokkal ellátta Radó Antal. Ara 80 kr. — *Schiller élet- és jellemrajza.* Irta Szász Károly. Ára 30 kr. — *Cinna, vagy Augustus kegyelme,* tragédia őt felvonásban. Irta Corneille Péter; ford. Pajor István. Ára 20 kr. — *Czuczor költeményei.* Ára 40 kr. — *Athala,* tragédia öt felvonásban. Irta Racine; ford. Csiky Gergely. Ára 20 kr. — *II. Fülöp.* Prescott nyomán Szász Károly. Ára 30 kr. — *Schiller kisebb prózai irataiból* (Esztheticai értekezések.) Ford. Zollner Béla. Ára 30 kr. — *Flipper és Nobbler.* Vigjáték egy felvonásban. Irta W. Brough. Ford. Csiky Gergely. Ára 20 kr.

*

A *Franklin-Társulat* részéről a következő sorok közlésére kérettünk fel: A Nagymélt. vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr tudvalevőleg múlt évi szeptember hó 8-án rendeletet bocsátott ki azon intézkedéssel, hogy a jövő tanévtől kezdve polgári, alsó fokú ipar- és kereskedelmi, valamint elemi és felső népiskolákban csakis a Miniszterium által az illető iskolákban való használatra engedélyezett tankönyvek fognak használtathatni.

Hivatkozással ezen magas rendeletre, van szerencsénk a tek. iskolaigazgatóságokat tisztelettel értesíteni, hogy mi a rendelet 4. pontjában foglalt utasításnak megfelelve, a fentemlített iskolák számára kiadásunkban megjelent összes tankönyveket múlt évi november 18-án a nagyméltóságú Miniszteriumnál benyujtottuk és hogy mihelyt az engedélyezés megtörténendett, összes tankönyveinkről az engedélyezési számokat kitüntető jegyzéket fogunk kibocsátani, melyet azonnal megjelenése után szerencsénk lesz a tek. Igazgatóságoknak megküldeni.

Reméljük, hogy ezt már néhány hét alatt, legkésőbb márczius elejéig fogjuk tehetni, úgy hogy a tek. Igazgatóságok az új tanévben használandó könyvek meghatározásánál már ezen jegyzékünk birtokában lesznek. Budapest, 1887 január 27-én. *Franklin-Társulat* magyar irod. intézet és könyvnyomda.